VJESNIK

KNJIŽEVNOGA DRUŠTVA SV. JERONIMA.

SADRŽAJ:

BROJ 6. ZAGREB, PROSINAC 1917. GOD. IV.

Izlazi svaki drugi mjesec. — Društveni povjerenici dobivaju ga badava, a ostali za 2 K na godinu. — Uređuje Ferdo Rožić.

BROJ 6. ZAGREB, PROSINAC 1917. GODINA IV.

VJESNIK

KNJIŽEVNOGA DRUŠTVA SV. JERONIMA

IZLAZI SVAKI DRUGI MJESEC. – DRUŠTVENI POVJERENICI DOBIVAJU GA BADAVA, A OSTALI ZA 2 K NA GODINU. – UREĐUJE FERDO ROŽIĆ.

Hrvatsko-ugarska financijalna nagodba i naša prosvjeta.

Piše Ferdo Rožić.

Narodni naš organizam žeđa, — žeđa za prosvjetom. No to ne mora da bude tako, da svaki dio toga organizma, to jest, da svaki član našega naroda upravo osjeća tu žeđu, te da od nje trpi, — ne, to ne mora tako da bude, i ako stoji, da već ima jak broj naših ljudi iz puka, koji doista osjećaju ove žeđe plamen. U razvitku naime organičkog života ima različitih razdoblja: jedanput organizam traži mliječnu hranu, drugi put traži hranu od voća ili od sočiva, treći put hranu mesnatu itd. Jednako to ovisi i o kraju, okolišu, podneblju: drukčije je u hladnu, drukčije u vrućem podneblju; drukčije u kraju visokom, drukčije u kraju niskom. Neiskusan čovjek, kad prelazi iz jednoga razdoblja u drugo, ili kad dođe u koji novi kraj ili podneblje, često ne će ništa posebice osjetiti, što li mu to organizam treba u ovim promijenjenim prilikama, — ali otuda, što on toga ne će osjetiti, nipošto ne slijedi, da organizam doista ne traži nove hrane, pa ako je ne dobije, da ne će ginuti, venuti. Naprotiv, organizam, ne dobiv, što traži, mora propadati, dok ga ne nestane prije reda. A tko će reći tome neiskusnome čovjeku, kakve mu baš hrane organizam treba? Reći će mu iskusan bližnji njegov, reći će mu liječnik.

Liječnik našega narodnoga organizma, savjetnik našega hrvatskoga naroda tko da bude drugi nego njegova inteligencija, njegovi školovani sinovi! U razvitku našega narodnoga života nastupilo je novo razdoblje, razdoblje dvadesetoga vijeka s posebnim svojim značajkama: individualne i personalne vrijednosti i jakosti; zastrujila je nova struja, te promijenila uvjete svakidašnjega života. Da se i narodni organizam u tim promijenjenim prilikama uzmogne ne samo održati, nego da uzmogne i napredovati, valja mu dati i hrane primijenjene ovim prilikama. Krjepku s t a r u hranu valja podavati u novom posuđu, u novoj priredbi, u toliko dakako, u koliko je starinski način običajnošću svojom postao neprivlačiv, — a uz to treba davati n o v e h r a n e, koju zahtijeva naše

vrijeme. Narodni organizam gladuje za tom novom hranom; narodni organizam žeđa za okrjepnim novim pićem, — žeđa za prosvjetom.

Duhovno je to piće, — ali kako je uopće na tome svijetu duševno vezano na tjelesno, duhovno na stvarno, tako je i prosvjeta u uskoj svezi s onim ,što je materijalno. Ta tko ne vidi i ne zna, da će tek gospodarski siguran pučanin moći mnogo bolje napredovati i u prosvjeti, nego onaj, koji je gospodarski slab i nesiguran! Onaj prvi moći će ne samo da nabavi knjigu prosvjetnicu, nego će, ne strepeći za krov svoj, moći i potrebnim mirom duše svoje skupljati u sebi prosvjetnu građu, rediti je i urediti je do nekog zaokruženog oblika. A onaj drugi ne samo da ne će moći knjige nabaviti, nego će se trajnom borbom za svoj opstanak tako iscrpsti, da će mu uopće nedostajati svake sile za prosvjetno nastojanje. U drugu pak ruku čovjek neprosviječen, čovjek misli neokretne, tvrde; čovjek duha nenapunjena, koliko se to iole može, stvarnom sadržinom novovijekoga stvaralačkoga rada; čovjek ćudoredne snage takove, koja je ili uopće malena, ili ako je međutim i ima, a ono nije poduprta razložnim potpornjima, — takav neprosviječen čovjek ne će niti moći niti znati, niti dosta jake volje imati, da usred današnjega društva onako unapređuje svoje gospodarstvo, kako bi to moralo da bude. Dok naprotiv čovjek, koji je u svemu drukčiji, nego što je onaj neprosviječen; koji je misli lake i okretne, koji pozna tvorevine našega vijeka, koji svoje ćudoređe izgrađuje na čvrstim temeljima, takav prosviječen čovjek punit će kesu i hambare.

Kako je s našim narodom u tom pogledu? Ne, naš narod hrvatski u velikom dijelu svome nije još, Bogu hvala, tako osiromašio, da bi ili sasvim izgubio volju ili da ne bi mogao ništa žrtvovati za vlastito obrazovanje. Ne, ni volja nije mrtva, a ni imućstvene prilike nijesu tako očajne. Zato je dužnost školovanih njegovih sinova i volju ovu neprestano buditi i pojedince uvjerljivom riječju predobivati, da za obrazovanje od svoje makar i nevelike imovine otkinu dijelak, koji se, promijenjen u drugu, u obrazovnu vrijednost, ne će izgubiti, nego naprotiv da će baš i u imovinskom pogledu donijeti čestite kamate. Dà, ovu silu, koja sveđer živa živi u našem narodu, valja nam bez prekida iskorišćivati opet u korist narodnu, — ali k tome treba da jošte nešto drugo dođe.

Kakogod naš narod nakon toga, što podmiri različite službene tražbine, može i sam nešto doprinijeti za svoju obrazovanost, ipak u drugu ruku nije tako moćan, da bi mogao sam toliko doprinositi, koliko je potrebno za uporedno prosvjetno koračanje s našim vremenom. A ono korača brzo. Ono proizvodi mnoge proizvode, od kojih barem neke, one najpotrebitije i nakorisnije, najbolje i najljepše mora da si prisvoji i naš narod. U koliko dakle ne može za to sam sve doprinijeti, treba da mu se pomogne, treba naći izdašno vrelo, otkuda da ta pomoć teče, ta materijalna, ta novčana pomoć.

No gdje da se nađe to vrelo? Treba li za to da budemo oni rijetki rašljonoše, što držeći u ruci osjetljive rašlje, čudnovato pronalaze vrela žive vode, a na udivljenje svih nazočnika? Ne treba, — jer i bez takovih rašalja kadar je svaki nas prstom pokazati na ono mjesto, gdje može da proteče vrelo materijalnih sredstava za prosvjetni naš procvat. To vrelo nalazi se u financijalnom odnosu Hrvatske prema Ugarskoj, — samo treba gvozdenom rukom udariti o tu pećinu, da u tili čas brizne iz nje zlatna tekućina.

Jest, gvozdenom rukom, — inače će ta pećina zavijek ostati suha bez kapi vode, a hrvatski će narod oko nje skapati od žeđe.

Hrvatski je sabor izabrao kraljevinsko odaslanstvo. da s jednakim odaslanstvom ugarskoga sabora vijeća o financijalnoj hrvatsko-ugarskoj nagodbi. Naš ovaj časopis nije, razumije se, nikakav politički časopis, pa nikako ne mislimo o ovome pitanju raspravljati s političke strane. Nama je ovdje pred očima samo prosvjetna strana, — pa tražeći za prosvjetni napredak sredstva i videći, da ih kroz pedeset godina sve dosadanje forme ove nagodbe nijesu pružile, mi smo baš s razloga prosvjete najodlučnije protiv svakog sličnog nagađanja te za samostalan život Hrvatske uopće a napose za samostalan financijalni život, kako njime živi i Ugarska.

No ne želeći govoriti utaman i znajući, da je većina regnikolarne deputacije samo radi malodušja svoga gotovo uvjerena, da u sadašnjim momentanim prilikama ne možemo postići financijalne samostalnosti, znajući da se prema tome za tu samostalnost ne će ni boriti, stavit ćemo se i mi za čas na to stanovište većine pa i s toga stanovišta dići svoj glas.

Hoćemo nagodbu poštenu! Hoćemo nagodbu, kakvu ima pravo da traži narod, koji već stoljeća izgrađuje svoju prosvjetu! Hoćemo nagodbu, koja ne će nas, narod stare i nove kulture, ponizivati kao skup nekulturne čeljadi na stepenu primitivnih plemena! Hoćemo nagodbu, koja odgovara prosvjetnim potrebama našim!

Sve to nije dosadašnja financijalna nagodba.

Po § 29. hrvatsko-ugarske nagodbe (na kojoj stoji i većina izabranih regnikolarnih deputacija) imali bi se o dohocima Ugarske i o dohocima Hrvatske voditi s e p a r a t n i r a č u n i. Ne znamo, može li što naravnijega biti, nego što je to. Samo na temelju separatnih računa može da se razvije kako tako zdrav financijalni odnos, štono će ga istina provejavati; samo na tom temelju moći će da se uzdrži barem kakvo takvo međusobno povjerenje; samo na tom temelju možemo mi Hrvati da uščuvamo čast i dostojanstvo svoje odraslosti, svoje zrelosti, — a ujedno samo na tom temelju mogli bismo naći dostatnih sredstava za svoj prosvjetni rad.

Ali svega toga nije. Uprkos pomenutoga paragrafa ne vode se separatni računi upravo u najvažnijim i u najunosnijim granama državnoga gospodarstva, kao što je to o porezu na potrošne stvari pa o dohocima željezničkim i prometnim.

stvoriše

Madžari jednostavno financijalno jedinstvo, te time zatvoriše najsnažnija vrela za gospodarski i ini naš napredak, zaustavivši time žile kucavice naprednog nam narodnog života.

Radi financijalnog jedinstva, radi toga naime, što se ne vode napose računi Ugarske a napose računi Hrvatske, ne možemo nikako znati, koji su i koliki su upravo naši dohoci. A ne znajući toga ne može se ni to znati, kako visoka valja da je kvota, to jest, koliko je Hrvatska prema svojim dohocima, prema svojoj poreznoj snazi dužna doprinositi za t. zv. zajedničke izdatke. Jer doista, kvota nije ništa drugo nego ona svota, što je mi imamo davati za zajedničke poslove, i to prema svojoj poreznoj snazi, kako to izrijekom kaže § 11. nagodbe. Kad bismo naime točno, znali, koji su naši dohoci, kolika je naša porezna snaga, tada bi se odmah najjednostavnijim računom moglo proračunati, koliko imamo mi a koliko ima Ugarska doprinositi za zajedničke poslove. U tom slučaju prema mišljenju prvih naših financijalnih stručnjaka kvota bi bila tolika, te bismo je mi lako platili, a nama bi ostao mnogo, znatno veći iznos za upravne i kulturne naše potrebe. No saveznim našim prijateljima mnogo je stalo do toga, da se mi gušimo u kulturnom nazadovanju, pak najprije zamrsiše, isprepletoše, stopiše svoje račune s našima, a onda, zametnuvši tako svaki trag istini i jasnoći, izopačiše i izvrnuše sav naš financijalni odnošaj, dakako nama na nepodnošljivu štetu.

Kad su naši oktroirani oci god. 1868. sklapali nagodbu, pristali su na kvotu sa 6.44%. No kasnijim stručnjačkim računima nepobitno je dokazano, da je ova kvota jedno zbog toga, što su Madžari radi razloga njima samima povoljnih g. 1867. prihvatili prema drugoj polovici monarkije kvotu od 30% mjesto 27%; drugo zbog toga, što su Hrvatskoj zaračunani zajednički dohoci, kojih ona uistinu ne prima, i što su joj nametnuti tereti, kojih ona nije dužna snositi; zbog toga je ova naša kvota još jedamput tako visoka, nego što bi doista smjela biti. Naša kvota naime ne bi smjela biti veća od 3.6% Ali Madžari dočepavši se jednom kvotne postotne visine, ne dadoše je više iz ruku, nego je pače kod slijedećih financijalnih nagodba, a dakako na jednakim krivim računskim temeljima, i povišivahu.

Što je otuda slijedilo? Slijedilo je, da je, uzmimo okruglo 7% ili 8% zajedničkih troškova iznosilo toliko, te je od sveukupnih naših dohodaka, pošto se od njih odbila kvotna svota prema ključu od 7%, daleko premalo ostalo istom za upravne troškove Hrvatske i Slavonije. Primjer će to odmah još bolje razjasniti. God. 1902. iznosili su sveukupni zajednički izdaci kruna 670,000.000. Koliko bi imala od tih izdataka platiti Hrvatska prema svojoj poreznoj snazi? Kod posljednje financijalne nagodbe izračunana je ova svota na 7.93%. To je kvota, što bi je imala Hrvatska izdati, da pokrije sve zajedničke izdatke. U tom slučaju morala bi Hrvatska platiti K 52,131.000. Budući pak da svi hrvatski dohoci iznose oko 70,000.000 K, to bi njoj za autonomne potrebe ostalo nešto

preko 17,000.000. Ali jer Hrvastka za svoje autonomne potrebe treba barem 34,000.000, ne bi ona u tom slučaju mogla tih potreba pokriti! — Sada dolazi Ugarska sa svojom »velikodušnošću«, pa u § 13. nagodbe veli: budući da Hrvatska prema svojoj poreznoj snazi i sa svojim dohocima od 70,000.000 K ne može pokriti zajedničke izdatke od 52,131.000 K i autonomne potrebe u iznosu od 34,000.000 K, »to će Ugarska s obzirom na obnovljeni, višestoljetni bratski savez« pristati na to, da Hrvatska od tih 70,000.000 najprije izluči 44% u iznosu od 34,80.000 K za svoje autonomne potrebe, dok za zajedničke izdatke ima prinijeti samo 56% svojih dohodaka, to jest 39,200.000 K. Manjak od 12,931.000 K obvezuje se Ugarska platiti za Hrvatsku, odričući se ujedno prava, da taj iznos ikada natrag traži. To je dakle t a n g e n t a od 44%, resp. 56% .

Kako se otuda vidi i kako je inače poznato, čitav naš financijalni odnošaj prema Ugarskoj osniva se na ovome pomenutome tangentiranju. A još je bolje poznato, kakvo je naše jadno življenje na tom tangentnom osnovu! Trpimo dakle materijalno, — a uslijed one »velikodušnosti« madžarske trpimo i moralno. Bijeda i sramota.

Stoga ponajprije: na polje s § 13.! Kao narod ponosan, koji svijesno i svim naprezanjem radi oko svoje obrazovanosti, ne trebamo ničijeg milosrđa! Pa ako već kome malodušnost ne da, da se bori za financijalnu samostalnost, a to valja da se stavi na osnovku kvote, kvote dakako p r a v e d n e.

Nijednoga filira za stvari specijalno madžarske, a do jednoga filira da se dade nama, što nama pripada!

Od g. 1867. pa do danas — bez ratnih troškova — učinili su Madžari preko 2 milijarde K duga te taj novac potrošili za čisto ug. investicije i institucije. Od te ogromne svote nije se u Hrvatskoj ništa investiralo, Hrvatska nije imala od svega toga duga nikakove koristi, — a ipak mora i ona za nj kamate plaćati, pa kad za to ne dosegnu naši dohoci, onda »za nas Madžari plate«, i tako k ljutoj nepravdi dodavaju bolno poniženje. U drugu su se pak ruku doista računali kao zajednički i oni prihodi, od kojih Hrvatska uistinu nije ništa participirala, te joj se tako i porezna snaga i prema tome kvota odredila većom, nego što bi smjela biti. Kad bi se dakle pravedno, ili što je isto, kad bi se protivno od dosadašnjeg postupka postupalo, to jest, kad se Hrvatskoj ne bi računali oni dohoci, kojih ona uistinu ne prima, i kad je se ne bi teretilo, da plaća za čisto ugarske izdatke, tada bi i kvota bila manja i mi bismo je mogli isplatiti zbacivši sa sebe ljagu uzdržavanja. A kad bi se nadalje svi oni dohoci, koji nama pripadaju, nama doista i zaračunavali te izručali, preostala bi nama znatna svota (mnogo veća, nego što je dosada imamo po tangentiranju) za naše domaće, kulturne, prosvjetne svrhe.

Uopće govoreći, na čistac valja da se izvede ovo dvoje: 1. koji su uistinu pravi zajednički izdaci, i 2. koji su i koji imaju biti naši dohoci.

Točnu kvotu, što bi se otuda sračunala, mi ćemo platiti, — a za ostalo neka se ne brinu »saveznici«. Ali dà, baš do toga čistaca nije moći doći radi drske bahatosti madžarske i radi kobne malodušnosti hrvatske.

Pogledajmo samo na ono, što nam je, tako reći, pred nosom, na željeznice. Sve su naše željeznice građene ili isključivo hrvatskim novcem (iz investicionalnoga fonda), ili novcem iz zajedničke državne blagajne, u koju dakako i Hrvatska nosi, ili su građene zajmom, koji je uzet za sve željeznice na području Ugarske i Hrvatske, pa ga i Hrvatska mora otplaćivati prema svojoj doprinozbenoj dužnosti. A ta dužnost, razumije se, ne bi smjela ići dalje, nego što je od toga duga potrošeno za željeznice na hrvatskom teritoriju. To je postulat zdravoga razuma. No tome ipak nije tako, i to jednostavno zato ne, jer se ne zna, koliko je željeznica u Hrvatskoj izgrađeno zajedničkim dohocima a koliko učinjenim dugovima, kao što se ne zna ni to, koliko je na taj dug već otplaćeno, a koliki još dug postoji. Sve je zastrto neprozirnim velom. Sve su to »saveznici« izmiješali, — ka što su izmiješali i same pruge. Prema svome doprinošenju Hrvatska je suvlasnica svih željeznica. Željeznice na ugarskom teritoriju vlasništvo su ugarsko, a željeznice na hrvatskom teritoriju morale bi biti vlasništvo hrvatsko. Po tome bi i prometnoj upravi u Zagrebu morale biti podvržene samo pruge na teritoriju hrvatskom, — ali tako nije, nego su Madžari učinili, da su prometnoj upravi zagrebačkoj podvržene neke pruge u Ugarskoj, dak su neke naše pruge podvržene ugarskim upravama, — sve u svrhu da zamrse račune, pa da Hrvatska ne zna, koji bi imali biti njezini pravi i istiniti zajednički izdaci.

U jednakoj smo tami i glede toga, koliki su hrvatski dohoci uopće, a napose opet oni kod željeznica. Po zakonu morali bi se računi o p r o m e t u na hrvatskim prugama separatno voditi. Pa kad se jednom o tom tražili podaci, odgovorio je ministar za trgovinu i promet, da on ne vodi iskaze o dohocima i o prometu robe i osoba na hrvatskim prugama. Njega dakako nije smetalo, što je time javno priznao, da je prekršio § 29. nagodbe, i ako bi već to bilo dosta da se prekine svako financijalno nagađanje. No ne samo to, da se ne vode separatni računi o prometnim prometnim našim dohocima, — nego se ne izdaje ni prometna statistika, — samo da se ne može ni proporcijalno odrediti, koliki je prihod hrvatskih željezničkih pruga. A upravo su one pruge najunosnije, koje idu kroz Hrvatsku: od Žakanja do Rijeke, od Petrovaradina prema Zemunu, od Barča i Dalja u Hrvatsku i Bosnu. Ugarska mora najveći dio svojega eksporta i importa razvoziti po hrvatskim prugama, ako hoće da dođe na Balkan ili na more. Pa dok druge države vode ratove i troše neizmjerne svote za to, da nađu putove, kroz koje će izvoziti svoje zemaljske i industrijalne produkte, to Ugarska ima slobodan put kroz Hrvatsku na more i na balkanske zemlje; i mjesto da ona nama za to plaća, ima još smjelosti . . . . gra-

diti svoje željeznice! — Ako se k tome uzme na um nada sve nepravedni tarifi, koji Hrvatsku isključuju od internacionalnog natjecanja, koji ju gospodarski uništavaju, i po kojima se za vagon brašna od Zagreba do Rijeke više plaća nego od Pešte do Brazilije, onda se već otuda jasno vidi sva ubitačnost našeg financijalnog odnošaja.

Još će nam užasniju sliku toga odnošaja podati prikaz o porezima na potrošne stvari, na žestu, na pivo, na šećer i na mineralno ulje (petrolej). Međutim i radi odmjerenog prostora, i radi toga, što kod svakoga od ovih pomenutih potrošnih predmeta vladaju iste ili posve slične prilike, nije nužno, da napose govorimo o svakom od tih predmeta, nego će biti dosta, da ukratko progovorimo samo o jednom, i to šećeru.

Po stručnjačkim računima potroši se u Hrvatskoj i Slavoniji na godinu najmanje 120.912 metr. c. šećera, tako te od te množine šećera iznosi potrošni porez oko 4,594.600 K. To bi dakle imao biti godišnji dohotak Hrvatske samo od šećera. No mjesto 4,594.680 K nije Hrvatska dobivala ništa, ni filira. Kako to?

God. 1899. stvoren je na »zajedničkom« saboru novi zakon za porez na potrošne predmete i taj zakon kaže, da se porez na potrošne predmete ima plaćati tamo, na onom teritoriju gdje se ti predmete p r o i z v o d e, a ne na onom teritoriju, gdje se ti predmeti t r o š e. Budući pak da u Hrvatskoj i Slavoniji nije bilo nijedne tvornice šećera, jednostavno zato ne, jer su Madžari njezinom osnutku stavljali na put sve moguće zaprjeke, to se dakako porez i od onoga šećera, što se trošio u Hrvatskoj, plaćao u Ugarskoj (plaćaju ga naime odmah sami tvorničari svotom od 28 K po metr. c.), te Hrvatska od toga nije imala upravo ništa. Kod toga je zanimljiv i ovaj postupak. Ako je Ugarska izvozila svoj šećer u Austriju ili u Bosnu, tada je ona morala onaj porez, što ga je ubrala od svojih tvorničara, p r e d a t i Austriji ili Bosni, sasvim naravski zato, jer se u tim zemljama šećer potrošio; ako je Bosna ili Austrija izvozila svoj šećer u Ugarsku ,tada je morala svaka od tih zemalja predati Ugarskoj onaj porez, što ga je od svojih tvorničara ubrala, — ali ako je Bosna ili Austrija (ova potonja u dostatnoj mjeri) izvozila šećer u Hrvatsku, predavale su te zemlje ubrani porez ne Hrvatskoj, gdje se šećer doista potrošio i za nj platio porez, nego Ugarskoj. — Ako je Ugarska u Hrvatsku slala šećer, nije predavala Hrvatskoj ni jednog filira poreza, jer se tvrdilo, da Hrvatskoj pripadaju samo oni porezi, koji se u Hrvatskoj i plaćaju, — kao da porez na šećer ne plaćaju Hrvati i Hrvatska! Kad se pak protiv toga ustalo i zahtijevalo, da se Hrvatskoj njezini dohoci moraju osigurati, kako se to predadbenim postupkom čini za Ugarsku, Austriju i Bosnu, tada se nama, osamstogodišnjem savezniku, odgovaralo: Quod licet Iovi, non licet... Mi smo prema tome samo u nekoliko godina izgubili na desetke milijuna pravih naših dohodaka.

Ne ćemo li mi biti doista daleko, daleko od Jupitera, tada nam jedina lozinka može da bude: makar borba do istrage ali na dosadanje financi-

jalno jedinstvo, na dosadanje financijalno ropstvo pristati ne možemo. Samo nekulturno crno roblje može dopustiti, da mu se otimlju vlastiti dohoci i da plaća za dugove, što su ih drugi u svoju korist učinili. Separatni, čisto, pravedni računi!

U tome slučaju ne bi naši proračuni tako mršavi bili, kao što doista jesu. Stavke za pojedine grane našega autonomnoga života samo su tolike, da se njima uzdrži upravni aparat. Kako kod sviju, tako je i kod »bogoštovlja i nastave«. Tek sitne mrvice mogu da od toga otpanu na šire i daljne prosvjetne svrhe, koje nijesu upravo u najužoj svezi sa konvencionalnim administrativnim strojem. Pomislimo samo na naše pučkoškolske prilike. Pravedni vapaji naših učitelja bili su tako jaki, te se osjetiše i na mekanu baršunu visokorazrednih stolica. I volja za rad skoro da je malaksala. A sablast još opsežnijega analfabetizma dizala je glavu. Trebalo bi graditi i novih škola, a to i od starih sada obudovje jedna, sada druga, do stotine. Jeza je spopadala svaku hrvatsku dušu. Što će to biti od hrvatskog naroda? Pa skupiše obrve oni, kojima je narod predao skrb za općeni svoj boljitak, skupiše obrve i misle, te u plemićskim perivojima među cvijećem i fontanama nađoše brižno sakriveno vrelašce, koje će imati da pomogne utišati one pravedne vapaje i zaustaviti seobu hrvatskih učitelja.

No kako ni to nije moglo biti, a da se ne naprte novi tereti i onako već preopterećenomu našemu narodu, u drugu ruku i ta pravedna povišica učiteljskih plaća tek je kao časovito ublaženje boli, ali i samoj bolesti, prepolaganom prosvjetnom napredovanju, nije time tako pomoženo, te bi bolest krenula na bolje po potpunoga ozdravljenja, do prosvjetnoga napredovanja onim tempom koji odgovara sadanjemu vremenu.

Novih škola, ili barem prigradnja k starim školama trebalo bi gotovo još jedamput toliko, koliko ih ima danas e da se snažno digne narodna prosvjeta, a uz to dakako morao bi se povećati i broj učiteljskih sila. Ne samo da znatan broj djece ostane bez svake pučko-učiteljske obuke, nego i nemalen broj one djece, koja budu primljena, prečesto ostave školu nezasićena potrebnim znanjem i gladna radi toga, što je u mnogo slučajeva jednom učitelju povjereno 100—120 djece. Kraj najbolje volje nije tu kadar jedan čovjek da postigne željeni uspjeh. Broj 50 ne bi se smio prekoračiti. Već sam početak, već sam temelj dakle valjalo bi daleko solidnije izgraditi. A što da istom kažemo o obuci nastavljenoj nakon četirigodišnje početne obuke! Analfabeti, u koje se pretvore nekadašnji školski polaznici, još su žalosniji nego analfabeti rođeni. Sistem opetovnica nije dostatan, a o višoj pučkoj nastavi, koja bi bila lako pristupačna i brojnoj seoskoj mladeži te kojom bi se stepen narodne kulture znatno podigao, ne možemo jošte ozbiljno ni raspravljati. Jednake teškoće na putu stoje i za osnivanje gospodarskih stručnih škola, gospodarskih zimskih tečajeva, pa za razašiljanje putujućih učitelja u različite dobi

godišnje i za različite gopodarske grane. Za novi gospodarski odsjek kod naše vlade određeno je u proračunu nešto više od četiri milijuna kruna, — a ta je svota u posve obratnom omjeru prema potrebama zaostaloga našega gospodarstva, dok baš gospodarskom podizanju naroda trebalo bi posvetiti osobitu brigu. To bi trebalo i u ime narodnoga opstanka, i u ime narodnoga blagostanja, a napose u ime narodnoga prosvjećivanja, koje već jednom naglasismo, kako je u uskoj svezi s imućstvenom jakošću. Bodriti na rad, učiti, kako valja raditi, različnim načinima pomagati do pravih uspjeha, nagrađivati pojedinačku revnost i uspješnost, — sve to uz ono predašnje spada u inicijativu i financiranje državne vlasti.

Međutim, kako u svakom budnom narodu tako i u narodu hrvatskom ima i privatne inicijative. Bez državne vlasti, iz sredine hrvatskoga društva izađoše i još sveudilj izlaze višestruke institucije gospodarske ili prosvjetne naravi. Pa odakle nikoše, odatle i živu. Isto ono privatno društvo, koje ih je osnovalo, i hrani ih vlastitim prinosima, često otkidajući i od usta svojih, samo da uzmognu na životu uščuvati narodni bitak.

No ima u drugu ruku i takovih članova privatnoga građanskoga društva, koji, imajući pogled upravljen samo na svoju ličnost i njezinu kratkotrajnu ugodu, ne vide bližnjega, ne vide naroda oko sebe, pa mu bez grižnje savjesti uskraćuju svaku i najmanju pomoć. Kako je pak ovakih ledenih nehajnika za općene probitke ne malen broj, ne mogu različite kulturne institucije, što su niknule bez državnog utjecaja, onako vršiti svoju zadaću, kako bi to odgovaralo njihovoj intenciji i objektivnoj potrebi. K tome dolazi nesvijest, nerazumijevanje i premnogih onih, za koje su ovakve institucije upravo osnovane, te i oni, voleći u neznanju svome više trenutačnoj ništetnoj slatkosti nego li vrijednome milju i trajnoj koristi, ne će da prinesu makar i maleni prinos za svrhe pomenutih institucija, za svrhe, koje su identične s njihovim dobrom. Ali upravo što je veća nesvijest u širokim pučkim redovima, to su potrebitije takove institucije, to je nužnija pomoć, koja se ima njima dati, da dižu svijest i da bûde razumijevanje za prosvjetni, za kulturni život.

Za sve to i za ono, što još prije spomenusmo, za intenzivni naime školski rad i za gospodarsko podizanje, pa zatim za jačanje netom navedenih institucija valjalo bi da se skrbi snagom državnoga proračuna: jedno da se posvema, i to dostojno hrani i uzdržava, a drugo da se izdašno podupire

Proračun, sastavljen na temelju današnje financijalne nagodbe, ove snage nema. Osim toga, što to dokazuje slabo naše školstvo i slabe gospodarske prilike, dokazuju to i kulturne i prosvjetne institucije. Državna im je pomoć veoma slaba.

Valjda na kruglji zemaljskoj nema institucije, nema društva, koje bi toliko dobre prosvjetne hrane davalo potrebnome puku a za tako minimalnu cijenu, kako to čini naše društvo sv. Jeronima! Da to nije lako,

nego doista vrlo mučno to je teško dokazati samo onome, koji malo ili ništa ne misli. Radi vruće želje, da se ovo podavanje nipošto ne smanji, nego po mogućnosti i pomnoži, a radi sve većih teškoća, što izviru iz promijenjenih radnih i radničkih okolnosti, dakako da nutarnji društveni dohoci ne dosežu, nego da se valja ogledati za izvanjom pomoći.

Prva bi tu imala biti državna pomoć. Društvo je neko vrijeme dobivalo redovitu godišnju potporu od 1400 K, a nazad dvije tri godine još 1400 K kao izvanrednu potporu. Svega 2800 K. No kako je to u omjeru s troškovima za pet ili šest knjiga daleko premalo, zamolismo neke prеđašnje godine barem 4000 K potpore. Bijasmo odbiti.

Ne mislimo, da su nas faktori do kojih je to stojalo, odbili zato, što nijesu h t j e l i udovoljiti našoj molbi, nego zato, što su mislili, da prema sadašnjem proračunu ne m o g u zadovoljiti (i ako bi po našem mišljenju i taj proračun mogao podnijeti b a r e m 4000 K s v e t o j e r o n i m s k e potpore).

Radi neuređenog i nepravednog našeg financijalnog odnošaja prema Ugarskoj bolno osjećajući cjelokupno stanje hrvatskoga naroda u jednu ruku, a u drugu okusivši gorčinu toga odnošaja u najužem i najdražem domu svome, mi prosvjetni radnici u ime same prosvjete najodlučnije dižemo svoj glas za hrvatske jasne i nezavisne financije!

Kad se prije desetak godina raspravljalo o ovoj financijalnoj nagodbi, koja još za sada vrijedi, onda je isti grof Tisza, koji je još jučer vedrio i oblačio, priznao, da se Hrvatskoj nepravda čini i da ju se prikraćuje za njezine dohotke; ali je ujedno i to madžarskim duhom rekao, da će se Hrvatima u toliko zadovoljiti njihovim zahtjevima, koliko budu Hrvati j a k i svoje zahtjeve provesti. Jakost Hrvata bila je tada samo tolika, da su Madžare prisilili od sveukupnoga poreza na potrošne stvari nama izručivati 8.127%, — a da ipak ne pristadoše na ono, što bi i po samoj naravi i po zakonu imalo biti temelj financijalnog odnosa: na teritorijalno-separatne račune. Radi toga postoji sveudiljna sumnja, da li 8.127% odgovara našoj snazi, po gotovu s obzirom na one potrošnine, koje se kod nas u velike troše; a s druge strane još je uvijek prekrito koprenom duboke tajne, koliki su naši željeznički, prometni dohoci; koji su u istinu zajednički izdaci; koliko bismo mi morali zaista plaćati za učinjene dugove, itd.

Da, toliko, koliko budemo jaki. A jakost naša stoji koliko u i m p e r a t i v n o m z a h t j e v u svega naroda, da regnikolarna deputacija n e p o p u s t i, dok se ne izvojšti naše prirodno i zakonito pravo, toliko u n e p o k o l e b i v o j v o l j i toga istoga naroda da će t r a j n o p o d u p i r a t i ovu nepopustljivost. Nije vrijeme popuštanju, da se opet čeka, — jer protiv čekanja diže sam opstanak naroda svoj glas nestrpljivosti, a protiv popuštanja svoju pest!

Ozbiljna je to riječ sa usta naših, sa usta prosvjetnih radnika. Prosvjeta pojedinoga naroda može samo onda muževno poći naprijed, ako

svatko izvrši svoju dužnost: i privatno društvo i državna vlast. Privatno neslužbeno hrvatsko društvo ili ljudstvo nije stojalo skrštenih ruku. Ako i nije zadovoljavalo u cjelini svojoj, a to je ipak znatan broj pojedinaca bio radin. Ta tamo od ilirskih vremena — da ne idemo dalje — pa do danas velik je dio naše kulturne zgrade izgrađen baš od pojedinačkoga, privatnoga rada. Očitim primjerom za to neko posluži sama naša prosvjetna institucija, naše književno društvo sv. Jeronima. Preko 200.000 ili, kako će ove godine, i preko 300.000 knjiga, razašalje ono među narod godišnje, — a 1400 ili 2800 K državne pomoći kako li je neznatno prema tolikoj masi! Da se tolika prosvjetna sila, da se tolike knjige mogu svake godine razaslati u narod, prva je i najveća zasluga našega neslužbenoga hrvatskoga društva.

No budući da ni ovo 200.000 do 300.000 knjiga ne dotječe za promicanje hrvatske kulture onom brzinom, kako potrebe traže, hrvatski će privatnici dojakošnji svoj rad ne samo nastaviti, nego ga i sve više širiti, jačati i usavršivati. Na tu nas nadu ovlašćuje upravo taj dojakošnji rad. On je dokaz energije i živosti neslomljive u našega plemena. A valjat će tako raditi bez obizra na to, kako će raditi državna vlast. I onda, kada bi državna vlast najpotpunije izvršivala svoju dužnosti, moralo bi privatno društvo intenzivno da radi, — jer je prosvjetni posao ogroman, gotovo neiscrpiv. Osobito pak valja da se s privatne strane radi, kada državna vlast ne bi ispunjavala svoje dužnosti.

U ime prosvjete i napretka narodnoga mi tražimo, da državna vlast vrši svoju dužnost, — i ujedno suponiramo, da se uredna državna vlast, svijesna svoje odgovornosti, tome ne kani ni otimati.

Da pak u punoj mjeri oživotvori svoje nakane, valja joj to omogućiti — zdravim financijama.

. . . .

Povijest

zaklada književnoga društva sv. Jeronima.

Priopćuje: **Stjepan Bićanić.**

(Nastavak.)

Druga zaklada dr. Jurja Žerjavića.

Kao što prvu svoju zakladu kod svetojeronimskoga društva, tako je dr. Juraj Žerjavić, podarcidjakon i župnik u Mariji Bistrici, i ovu drugu zakladu osnovao još za svoga života, i to slijedećim na društvenoga predsjednika Pavla Lebera upravljenim pismom:

»Kod Hrv. katoličke banke u Zagrebu uložio sam K 3.000, slovima: Tri hiljade kruna kao zakladu kod književnog društva sv. Jeronima za pučke škole u Mariji Bistrici, da se iz kamata svake godine upiše 150 članova krunaša, na predlog mjestnoga župnika, i to za dječačku školu 50 članova, za djevojačku školu 50 članova, a za filijalnu školu u Selnici 50 članova, ukupno 150 članova, sa molbom, da spomenuta banka uložnicu od K 3.000 predade Vama kao

predsjedniku istoga društva. U Mariji Bistrici 15. listopada 1908. dr. Juraj Žerjavić, v. r. župnik.«

Upravni je odbor s veseljem i sa zahvalnošću prihvatio i ovu Žerjavićevu zakladu, kojom je ponovo zasvjedočio, kako je svetojeronimskom društvu i hrvatskom narodu, iz koga je nikao, pravi i iskreni prijatelj.

Po svojoj posvetnoj svrsi ova se zaklada razlikuje od svih do tada utemeljenih zaklada. Dok je prvim četirim zakladama posvetna svrha: da se nagrađuju pisci, da se dakle pomaže društvu, kako bi što lakše izdavalo knjige; i dok je ostalim zakladama (13 na broju) svrha, da svake godine pribavljaju društvu novih doživotnih članova, ova osamnaesta zaklada po svojoj posvetnoj svrsi p r v a je imala da svake godine pribavlja društvu g o d i š n j a k e t. zv. krunaše, koji će društvene knjige čitati i nauke u njima sadržane širiti dalje.

Ova je zaklada stupila u život godine 1909., kad se je njezina posvetna svrha prviput provela. A provađala se točno sve do godine 1912., kad je zakladna glavnica prestala nositi 5 po sto kamata. Da se ipak želji tada već pokojnog zakladatelja u cjelosti uzmogne udovoljavati, stao sam razmišljati o tom, kako bi se zakladna glavnica povećala tako, da bi godimice odbacivala tolike kamate, iz kojih bi se mogla namiriti svota od K 150 za stopedeset godišnjaka. Oduzmi ovdje, nategni ondje, pošlo mi je napokon u dvije tri godine za rukom za zakladnu glavnicu nabavit obveznice 4% ugarske krunske rente u nominalnoj vrijednosti od K 3.800. Ta svota sačinjava sada temeljnu imovinu ove zaklade i odbacuje godišnje 152 krune kamata. Dakle dovoljno, da se zakladna posvetna svrha u cijelosti provede i još ostanu dvije krune za pokriće upravnih troškova, skopčanih s ovom zakladom.

U zakladnom listu, sačinjenu 1. svibnja 1915., postavljena su za vođenje ove zaklade među inim i ova pravila.

Zakladna glavnica ima vazda biti uložena u javne vrijednosne papire s pupilarnom sigurnosti. Ako bi se vrijednost zakladne glavnice ili njezini kamatni prihod kojom god nezgodom umanjio, tad za taj slučaj pripada pravo upravnom odboru svetojeronimskoga društva djelovanje ove zaklade tomu shodno stegnuti.

Pravo izabrati učenike ili učenice niže pučke dječačke i niže pučke djevojačke škole u Mariji Bistrici, te niže pučke škole u Selnici, filijalnom selu župe Marija Bistrica, koji da se nadijele književnim svetojeronimskim darom pojedine godine, pripada župniku, odnosno upravitelju župe Marija Bistrica. Prigodom predaje knjiga tim godišnjacima, ima im župnik naročito spomenuti, da su nadareni iz prihoda zaklade dr. Jurja Žerjavića, bivšeg župnika Marija-Bistričkog, te im na srce staviti, da se pomole za ispokoj njegove duše.

Za slučaj, ako bi društvo sv. Jeronima kada zaključilo, da svoj godišnji književni dar neće više davati uz cijenu od jedne krune tako, da bi time bili ukinuti godišnji članovi, ustanovljeno je, da se tada iz kamatnog prihoda ove zaklade imade upisati petnaest doživotnih članova 3. reda i to po pet učenika ili učenica iz svake pojedine gore navedene pučke škole.

Zakladni list sastavljen je u pet izvornih primjeraka, od kojih je jedan pohranjen u arkivu svetojeronimskoga društva, a od drugih četiri po jedan primjerak kod župnog ureda u Mariji Bistrici, kod niže pučke škole dječačke, kod niže pučke škole djevojačke u Mariji Bistrici, te kod niže pučke škole u filijalu Selnica.

*

Juraj Žerjavić rodio se dne 13. travnja 1842. u Zlataru. Svršivši gimnazijske nauke bude kao pitomac poslan u Rim u znameniti austro-ugarski za-

vod »Germanicum«. Tu je najprije svršio na Gregorianskom sveučilištu filozofiju, a onda kao doktor filozofije učio teologiju. Godine 1868. bio je zaređen za svećenika. Bolesti radi morao se već u svibnju 1869. vratiti u domovinu i tako prekinuti svoje nauke za doktorat teologije. U mjesecu kolovozu 1869. bi namješten za kapelana župe sv. Petra u Zagrebu i ujedno za nadstojnika nauka u nadbiskupskom orfanotrofiju zagrebačkom. Kao prefekt počeo se baviti književnim radom, te se baš u tim mladjim svojim danima istakao kao pisac, te je hrvatsku naučnu knjigu obogatio važnim i znamenitim djelom »O porietlu čovjeka«, kojim je suzbio Darwinovu teoriju.

Poslije smrti opata i župnika Mirka Tumpića (6. prosinca 1874.) postao je Žerjavić župnikom u Mariji Bistrici. Time se zapravo počinje njegov rad na crkvenom, prosvjetnom i političkom polju. Mnogo se toga promijenilo u vrijeme, što je marijabistričkim župnikom bio dr. Juraj Žerjavić.

Kad je preuzeo župu Marija Bistrica, našao je i crkvu i župni dom u takom stanju, koji nije odgovarao potrebama, a ni dolikovao tom glasovitom svetištu Majke Božje. Njegovi predšasnici na župi, imajući na umu ogromne poteškoće i neprilike, nijesu se usudili ni pomisliti, da se late restauracije crkve i popravka župnog stana. Ali on, uzdajući se u pomoć Božju i Bl. Dj. Marije, latio se toga posla s dosta neznatnom ušteđenom glavnicom od crkvenih prihoda, pripravan i svu svoju vlastitu imovinu žrtvovati, samo da što ljepše ukrasi crkvu i popravi župni dvor. Samo njegova najbliža okolina i pravi mu prijatelji znali su, koliko je uložio truda i koliko mu je bilo svladati neprilika, dok je započeto djelo proveo. Lijepim načinom i toplim i neumornim zauzimanjem dobivao je i od mnogih privatnika, naročito od pojedinih vjernika i vjernica raznih darova za crkvu. Današnja obnovljena župna crkva i župni stan te krasna cinktura oko crkve djela su Žerjavićeva. Da ih izvede, žrtvovao je mnogo i moralno i materijalno, umnu svoju snagu i novac. I tako je ta zavjetna crkva njegovim trudom postala jednom od najljepših Božjih hramova ne samo u nadbiskupiji zagrebačkoj, već i u svoj našoj domovini.

Kad je uredio župnu crkvu, to najznamenitije hrvatsko proštenište, stao je uređivati područne kapele svoje župe, pa ih i uredio. Htio je, da mjesta, gdje se njegov narod sakuplja i moli Bogu, budu što ljepša. To mu je i krasno uspjelo.

No Žerjavić nije nastojao samo oko poljepšanja crkvi u svojoj župi, nego se mnogo trudio i o izgradnji žive crkve neprestanom brigom za spas duša sebi povjerenog stada. Revno je radio oko toga, da mu i sam puk bude što kreposniji i što prosvjetljeniji. Nikada nije župna crkva Marija Bistrička bila tako obilno posjećivana kao za njegova župnikovanja. Ni pokušaji pakosnih pojedinaca, neprijatelja crkve i svećenstva, nisu uspjeli u tom, da odbiju narod od crkve u njegovoj župi. Kao župnik znao je svoj narod tako privinuti uza se, te bi ovaj i u najmučnijim narodnim borbama kao stanac kamen nepomično stajao uz svoga župnika.

Bio je Žerjavić jedan od onih hrvatskih svećenika, koji je najveću radost nalazio u prosvjeti i samosviesti svoga puka, te je u tom pravcu sav svoj život svećenički ulagao na dobrobit svoga naroda. Prosvjetljenje svojih župljana nastojao je postići raznim sredstvima, a naročito radeći u vinogradu Gospodnjem snažnim pomagalom — knjigama sv. Jeronima. U duši svojoj bio je uvjeren, da je rad društva sv. Jeronima Božji posao na zemlji, te biti župnikom, a ne raditi za to društvo u svojoj župi — da je veliko zanemarenje župničke dužnosti. Žerjavić se je doista mnogo trudio,

mnogo radio za društvo sv. Jeronima. Ono mu je bilo veoma na srcu. Kadgod bi se desila prigoda, razgovarao bi sa svojim narodom o svetojeronimskom društvu i nagovarao svakoga, da mu bude doživotnim članom ili barem godišnjakom. A za to i župa Marija Bistrica među svim gotovo hrvatskim župama broji najviše članova svetojeronimskog društva. Većinu od njih zapisao je Žerjavić na svoj trošak. — Tu ljubav posvjedočio je najbolje i osnutkom gore spomenutih dviju znatnih zaklada. Na stranice povijesti društva sv. Jeronima ubilježio je ime svoje trajnom hvalom i neprolaznom uspomenom.

Dokaz za iskreno svoje nastojanje o podizanju boljka svojega naroda pružio je dr. Žerjavić kad je godine 1909. troškom od preko 80.000 kruna u Lazu i Globočcu, filijalnim selima svoje župe, sagradio i potpuno opremio dvije niže pučke škole, koje su tu bile potrebne, ali ih siromašni narod sam podići nije mogao. Ovim plemenitim činom stupio je dr. Žerjavić u redove narodnih dobrotvora. Hrvatski je narod znao, da ovo nije bio ni prvi ni posljednji dar njegov za prosvjetne svrhe. Žerjavić je u stotinu slučajeva pravim hrvatskim kavalirstvom pritekao u pomoć, gdje je to trebalo.

Hoteći, da unaprijedi i višu prosvjetu hrvatskih sinova, udario je čvrsti temelj budućoj hrvatskoj tehnici. Po svom pravnom savjetniku dr. Ivanu Ružiću predao je kr. hrv. slav. dalm. zemaljskoj vladi, odjelu za bogoštovlje i nastavu, darovnicu, dotično zakladnicu, kojom poklanja zemlji svoju dvokatnu kuću u Zagrebu, na uglu Gundulićeve i Rainerove ulice, vrijednu 200.000 kruna, u svrhu ustrojstva tehničkog fakulteta ili više tehničke škole. Usred tužnih i nesređenih naših domovinskih prilika u ono doba bio je hrvatski narod, baš na osvitku nove godine 1910., ovom vijesti ugodno iznenađen. Velikodušnim ovim darom posvjedočio je Žerjavić, da je vrijedan i haran sin naroda svoga. Time se svrstao među prve i najveće dobrotvore hrvatskog naroda, koji mu za ovo veliko prosvjetno djelo duguje trajnu zahvalnost, te će mu i ime zahvalno spominjati i u svojoj kulturnoj povjesti.

I kao političar bio je dr. Žerjavić svemu hrvatskomu narodu dobro poznat. Hrvat dušom i tijelom, pravi sin svoga naroda, čvrsta njegova korjenika, Žerjavić je bio čovjek odlučnih, strogih životnih principa. Što je po svom uvjerenju preduzeo, odlučno je zastupao i isticao. To se vidjelo u njegovu političkom radu. Bio je pravaš, koji je svim žarom srca svoga i svom snagom uma svoga pristajao uz neoborivu nauku slavnoga dr. Ante Starčevića. Stoga je najradije općio s pristašama te političke struje, s onima, koji su stalno pristajali uz »Staroga« i njegova politička načela. Za ta načela on je i žrtvovao mnogo. U tom pogledu vrijedno je spomenuti, da su ga pravaška njegova načela dovela u sukob sa tadašnjim vlastodršcima, koji su ga dali i osuditi radi nekoliko riječi, koje da je u crkvi s propovjedaonice izrekao, te je morao odsjediti toga radi mjesec dana u uzama kr. kotarskog suda u Stubici dolnjoj. — Od godine 1897. do 1901. bio je zastupnikom naroda na hrvatskom saboru. Žerjavićevi vatreni govori, kojima je provejavala duboko osjećana ljubav prema domovini, jesu i ostat će uzorom, kako pravi narodni zastupnik imade bez primjenjivanja okolnosti napram sopstvenim i ličnim prohtjevima, bez prilagođivanja svog stanovišta vladinoj dobrohotnosti i obzirnosti, neustrašivo braniti prava naroda svoga, kao što i on sam, kad je morao u tamnicu, jest i ostat će krasnim primjerom, kako čovjek mora biti spreman za uvjerenje svoje i trpjeti.

I gospodarstvom rado se je bavio dr. Žerjavić. Baš time stekao je sav

svoj znatni imetak, a ne — kako se to pogrješno drži — samo iz dohodaka svoje doduše unosne župe. I svoj narod nastojao je materijalno podići. Za to mu je zborom i tvorom pomagao na gospodarskom polju, što mu je i lijepo uspjevalo s pomoću veoma ugledne »Hrv. katoličke gospodarske udruge« u Zagrebu, koju je godine 1901. utemeljio na žalost prerano preminuli nezaboravni dr. Andrija Jagatić.

Eto male letimične skice o radu dr. Žerjavića. Ako treba da što rečem o osobi njegovoj, bijaše Žerjavić stasita, simpatična muževna pojava, viteškoga značaja. Čovjek bistra suda, široka pogleda, velike duševne kulture. Rigorozan do skrajnosti u pitanjima lične čestitosti, prijatelj velikog razumijevanja i shvaćanja. Nije imao mnogo prijatelja, ali s onima, s kojima se u svojim načelima slagao, bio je intiman i stalan do groba. U novčanim pitanjima bio je vrlo točan, ali nije bio ni najmanje škrt. To dokazuje njegova diljem hrvatskih zemalja opravdano priznavana gostoljubivost, s kojom je često trošio i preko svojih župničkih prihoda. Kuća mu je bila otvorena i stô za svakoga prostrt. Kako je podašan bio, dokazuje i činjenica, što nema plemenitog narodnog pothvata i hrvatskog udruženja, kojemu ne bi bio ili član, što više utemeljitelj.

Odličan svećenik, uzoran duhovni pastir, komu su njegovi župljani vazda prinosili ljubav i povjerenje. Radi lijepe njegove naučne spreme rado se slušao i cijenio njegov glas i u vijeću, koje stoji na čelu nadb. uprave. Bio je odlikovan čašću počasnog prisjednika nadbiskupskog duhovnog stola, a poslije imenovan podarhidjakonom crkvenoga kotara stubičkoga. Tu je službu vršio sve do par godina prije svoje smrti, kad je oslijepio i ovu službu svoju morao predati u druge ruke.

Preminuo je dne 1. srpnja 1910. i pokopan uz veliko saučešće na župnom groblju u Mariji Bistrici.

Žerjavić je u istinu nastojao, da se svom narodu harno oduži, i za to će mu uspomena živjeti u hrvatskom narodu, dok bude samoga naroda. Društvo pak sv. Jeronima, koje je on tako ljubio i podupirao, pronosit će neprolaznu slavu njegovu imenu od koljena na koljeno.

Zaklada dr. Ladislava pl. Jambrekovića.

Da se uveliča ime i uspomena profesora dr. Ladislava pl. Jambrekovića, vjeroučitelja na kr. gornjogradskoj gimnaziji zagrebačkoj, koji si je kao bilježnik i urednik svetojeronimskoga društva stekao neprolaznih zasluga radeći neutrudivo oko njegova napretka i oko promicanja prave pučke književnosti, ja sam, potaknut napose ljubavlju prijateljstva, koje me je s njime vezalo, stao sabirati novčane prinose u tu svrhu, da se kod društva sv. Jeronima osnuje zaklada, koja će nositi ime L. Jambrekovića. Iz kamatnog prihoda te zaklade imala bi se svake godine u doživotne članove 3. reda svetojeronimskoga društva upisati barem dva odlična i siromašna učenika — dječak i djevojčica — niže pučke škole u Maču, rodnoj župi Jambrekovićevoj, i to na predlog župnikov.

Kako je Jambreković bio cijenjen i poštovan u svim krugovima nijesam imao baš mnogo muke i posla sabiranjem. Nije trebalo ni zamolba, ni mnogog nagovaranja. Prijatelji i znanci, saučenici i bivši učenici Jambrekovićevi, čim su čuli o čem se radi, sami su dragovoljno donosili svoje prinose za osnutak njegove zaklade. Mnogi su od njih pismeno popratili svoj prinos upravo prelijepim riječima, izljevima prave, iskrene prijateljske ljubavi, krasnim svjedodžbama za značajnika Jambrekovića. Šteta je, što prostor ovog člančića ne dopušta, da iznesem bar nekoje od tih pisama.

U najkraće vrijeme sabrah lijepu svotu od K 1250 kao glavnicu za osnutak Jambrekovićeve zaklade.

Godine 1910. predao sam tu svotu upravnom odboru svetojeronimskoga društva, da se njome osnuje zaklada, koja će biti vlasništvo društveno, a nosit će ime: »Zaklada profesora i kateheta dr. Ladislava pl. Jambrekovića za upisivanje učenika i učenica niže pučke škole u Maču u doživotne članove književnoga društva sv. Jeronima.«

Pošto je sabrana oveća zakladna glavnica, to sam posvetnu svrhu zaklade točno ustanovio onamo, da se iz kamatnog prihoda zakladne glavnice imadu svake godine četiri učenika pučke škole u Maču — dva dječaka i dvije djevojčice — upisati u doživotne članove društva sv. Jeronima.

Upravni je odbor vrlo rado prihvatio ovu zakladu i njezinu posvetnu svrhu počeo provađati prviput godine 1911.

Za vođenje ove zaklade ustanovljeno je u zakladnom listu, sastavljenom godine 1915., među inim i slijedeće:

Temeljna imovina ove zaklade, koja se sastoji iz dvije na donosioca glaseće obveznice 4% ug. krunske rente i to jedna vrhu K 1000, a druga vrhu K 200, te iz jedne na ovu zakladu glaseće dionice Hrv. poljodjelske banke d. d. u Zagrebu vrhu K 50, ima vazda biti uložena u javne vrijednosne papire s pupilarnom sigurnosti.

Godišnji kamatni prihod imade se ponajprije upotrijebiti za namirenje članarine za četiri nova doživotna člana 3. reda. Ostatak pripada svetojeronimskom društvu za njegove književne svrhe. — Za slučaj, da bi se godišnji kamatni prihod zakladne imovine umanjio tako, da ne bi dostajao za namirenje članarine za četiri doživotna člana, tad se ima upisati samo toliko novih članova, koliko taj smanjeni kamatni prihod bude dopuštao.

Učenici i učenice niže pučke škole u Maču, koji će iz kamatnog prihoda ove zaklade biti upisani u članove društva sv. Jeronima, imadu biti rimokatoličke vjeroispovijesti, pohvalne ćudorednosti i valja da dobro napreduju u naucima. Kod jednakih prednosti tih učenika ili učenica odlučuje veće siromaštvo.

Pravo predlaganja te školske djece za upis u članove svetojeronimskoga društva pripada isključivo župniku, eventualno upravitelju župe u Maču, koji će godimice najkasnije mjesec dana prije svršetka školske godine društvenom upravnom odboru naznačiti njihovo ime i prezime.

Zakladni list sastavljen je u tri izvorna primjerka, od kojih je jedan pohranjen u arkivu svetojeronimskoga društva, a od druga dva po jedan primjerak kod župnog ureda te niže pučke škole u Maču.

*

Ladislav pl. Jambreković rodio se dne 20. travnja 1865. u Bukovcu, selocu župe Mače u našemu krasnom Zagorju, od roditelja plemenitih i rodom i čestitosti.* Obitelj Jambrekovićeva, iz koje potječe naš Lacika, kako smo ga svi od milja zvali, odlikovala se od davnine dvjema glavnim vrlinama: jednostavnim životom i živim katoličkim duhom. Bijaše veoma ugledna u čitavu onom kraju oko Zlatara, te joj članove svaki poštivaše kao uzore poštenja i pobožnosti. Te dvije odlike resile su iz malena i Laciku, koji je bio i najčasniji odvjetak obitelji svoje. To je već karakteristika naših radinih i pobožnih Zagoraca, da im je najveća želja i ponos obiteljski, ako mogu koje svoje dijete da odgoje božjim svećenikom. Pobožni roditelji Jambrekovićevi nakon pučke škole, koju je polazio i svršio u Maču, dadoše ga u gimnaziju u Varaždin. Jer su pak dobro znali, da za-

* Isporedi: »Katol. List«, »Kršćansku školu«, »Hrvatstvo« god. 1910.

pravo više vrijedi odgoj srca, nego uma, dadoše ga pod brigu i pasku vrlim ocima Kapucinima. Jambreković je u naucima lijepo napredovao, spadao je uvijek među najbolje đake, a u vladanju nije dopustio, da ga samo i jedan preteče. I časni oci kapucini brzo su upoznali u malog Jambrekovića dobro i neporočno srce, i zato ga često odlikovali pred drugim đacima, koji su s njim u samostanu boravili. U ono vrijeme, kako uopće u uzgojnim zavodima po Hrvatskoj pa tako i u samostanu oo. kapucina, nisu đaci dobivali kakav redovni zajutrak. Ako je komu šta od večere ostalo za zajutrak, dobro, a opet je moralo biti dobro i onda, kad mu nije ništa preostalo. Jambreković, iako nije bio ni najstariji ni najveći među samostanskim đacima, svaki dan je kod sv. mise ministrirao ocu gvardijanu, a za to je i svaki dan dobivao dio od kave i od kruha, što ga je gvardijan uzimao za zajutrak. Za svoga školovanja u Varaždinu a boravka u samostanu bio je Jambreković duktorom onim malim gimnazijalcima. I te sitne na oko stvarce dokazuju, kako su ga njegovi starješine cijenili.

Poslije svršenog šestog gimnazijalnog razreda odluči stupiti u klerikat, da se pripravi i posveti svećeničkom zvanju, za kojim je čeznuo od malena. G. 1882. bude primljen u nadbiskupsko sjemenište zagrebačko te zamijeni uske i tijesne prostorije samostana kapucinskoga u Varaždinu s prostranim i širokim odajama i hodnicima nove, iza potresa godine 1880. tek sagrađene sjemenišne zgrade. U nadbiskupskom liceju svrši sedmi i osmi gimnazijalni razred. Položivši ispit zrelosti započeo je bogoslovske nauke na bogoslovnom fakultetu kr. hrv. sveučilišta. Dvije je godine ovdje učio bogoslovlje s najvećim interesom i ljubavlju. Nijedna mu grana bogoslovlja nije bila teška. Postojanom marljivošću i lakim te brzim shvaćanjem, kojim ga Bog nadario, našao se vazda jedan od prvih među svojim saučenicima. No koliko god se ozbiljno trudio oko nauka, toliko je nastojao i oko kreposnoga života izvršujući spremno i od srca sve dužnosti, što ih pitomac jednog katoličkog sjemeništa ima da vrši — tako da je i u tom sve nehotice pokazivao lijepi izgled svojim saučenicima i ostalim klericima. Zato nije nikakovo čudo, da je tadašnji rektor sjemeništa kanonik Mijo Smetiško naumio pobožna i napredna bogoslova Jambrekovića poslati u Rim u zavod Germanicum na dalju i višu izobrazbu. Jambreković je tada svršio drugi tečaj bogoslovije. Dakle još je samo dvije godine trebalo, i on bi završio bio posvema svoje školovanje, izašao bi iz školskih klupa, riješio bi se zavodskoga zapta, i bio bi gotov čovjek — svećenik. A ovako ako pođe u Rim, daleko će od svojih roditelja, daleko od svoje domovine svršiti nauke svoje tek nakon šest godina, te istom tada vratiti se kao gotov svećenik u svoju domaju. Pa ipak, kad je njegovo sjemenišno poglavarstvo izjavilo svoju želju, da ide u Rim, Jambreković se ne samo nije žacao, nego je s veseljem prihvatio taj predlog. Znao je, da će u dalekom svijetu, u Vječnom gradu, naći više svijetla za um svoj i više vatre nebeske za srce svoje, nego što je to moguće naći u malenoj i skučenoj Hrvatskoj. On je bio uvjeren, da se većim znanjem i jačom ljubavlju može i više dobra učiniti svagdje, pa tako i u Hrvatskoj. Dobri duh je zadahnuo Jambrekovića tom plemenitom mišlju i odveo ga u Rim godine 1885. Još se danas dobro sjećam njegova polaska u Rim. Bio sam tada klerik-gimnazijalac 7. razreda. Jednog dana u drugoj polovici mjeseca listopada, za vrijeme večernjih studija stupi u naš muzej pristao i simpatičan mladić u civilnom odjelu i prozboriv s duktorom našim par riječi stade nama govoriti, kako ga poglavari šalju na dalnje nauke u Rim i

kako večeras odlazi, pa se došao oprostiti i s nama, koji smo tek stupili u sjemenište. »Mi se više«, reče, »kao pitomci u ovoj sjemenišnoj zgradi ne ćemo vidjeti — jer kad se ja uz pomoć Božju vratim iz Rima, vi ćete biti već kapelani na svojim službovnim mjestima.« I porukovav se sa svakim od nas novicija ode praćen našim dobrim željama.

Kad je Jambreković prispio u Rim, nije trebalo dugo, i snade se ondje, i ako u tuđem svijetu i novom kolu poglavara i pitomaca iz svih zemalja austrijske carevine i Njemačke — kao kod kuće. Umio je ondje razborito upotrijebiti srećne okolnosti novoga svijeta tako, da mu se jedva našlo premca i u bogoljubnom životu i u brižnom nastojanju oko nauka. Kao pitomac Germanika uz ostale vrline stao je razvijati i onu, koju mudroslovci nazivlju »eutrapelijom«, a koja je ključ, što otvara kuće ljudske i srca ljudska. Za to su ga i poglavari čč. oo. Isusovci zavoljeli kako rijetko kojega pitomca, a drugovi prigrlili ga svojemu srcu kao svoga rođenoga i dobroga brata. Nije bilo tamo u spomenutom zavodu nikakove zabave, koncerta ili akademije, napose u vrijeme praznika, a da nije Jambreković aktivno sudjelovao i svojim neprisiljenim humorom cijelu kuću pozabavio. Posljednje svoje dvije godine obavljao je on — Hrvat — još kao pitomac važnu službu namjesnoga, a slijedeće godine i pravoga prefekta ceremonija, što ih zavod tijekom godine prigodom crkvenih funkcija izvršava.

Tu u Rimu g. 1890. prikaza G. Bogu svoju prvu nekrvnu žrtvu. Tu svrši filozofske i bogoslovne nauke i postignu iz obiju tih disciplina doktorat. Školovanje u Rimu učini od nekadanjeg seljačkog sina aristokrata duha; muža, kojemu boravak u Rimu poda svestranu naobrazbu, ali i svjetske manire, te on plemenitaš po krvi posta plemenitaš duše i srca. Vječni grad sa svojim vjerskim umjetničkim spomenicima utisnu u dušu i srce Jambrekovićevu sve ono, što može da ulije kršćanski odgoj, ako nađe zgodnu korjeniku, a to je krepkost, jačina duše i plemenitost srca.

*

G. 1891. vratio se dr. Jambreković u Hrvatsku. Potom je brzo bio namješten za profesora iz propedevtike u nadbiskupskom liceju zagrebačkom. A kad je tadašnji kateketa, poslije biskup senjski dr. Antun Maurović, uslijed imenovanja sveučilišnim profesorom ostavio svoje mjesto kao kateheta kr. velike gimnazije zagrebačke, naslijedio ga je dr. Jambreković. Na tom mjestu ostao je neprekidno sve do svoje prerane smrti — 5. siječnja 1910. — koja ga pokosila u najljepše muževno doba.

Dr. Jambreković bio je u posljednja dva decenija od svih srednjoškolskih kateketa u Hrvatskoj najvrsniji. A to je on posvjedočio i svojom pedagoško-didaktičkom spremom i školskom praksom. On je mnogo izučavao sv. oce baš sa pedagoškog stajališta, i jedva mu je koje modernije pedagoško djelo izmaklo, a da ga on nije proučio. Na prvom katehetskom sastanku u Zagrebu g. 1893. tako je umno i zanimljivo obradio i ondje prikazao temu o internatima, da je jedan sud bio svih članova onoga sastanka: dr. Jambreković je načitan čovjek, vrlo spretan i praktičan pedagog. Slično se mislilo o njemu i kasnije na svim katehetskim sastancima, gdje je što iznosio bilo kao izvjestitelj, bilo kao član sastanka; a po gotovo je taj lijepi i opravdani sud kateketa i drugih svećenika porastao o dr. Jambrekoviću, kad je i predsjedao njekolikim katehetskim sastancima.

Dr. Jambreković kao kateket bio je nada sve dobra, nada sve značajna, nada sve vedra duša. Njegov lijepi talenat, njegova urednost i marljivost, a osobito njegovo dobro i iskreno srce privlačilo je i stjecalo mnogo prijatelja. Sklon šali — uvijek na svom mje-

stu i u svoje vrijeme — u svojoj je skromnosti bivao središte razgovora i rada. Srce je njegovo bilo puno dobre volje i radosti, no ozbiljan rad uvijek je ozbiljno i shvaćao. Sve do kraja svoga muževnoga života ostao je vjeran i dosljedan toj temeljnoj crti svog značaja. Učenike je svoje ljubio i postojala je neka intimna lijepa veza između njega i njih. On je svojom dobrotom te svojom velikom naobrazbom osvajao srca svih svojih učenika, koji su se i kao djaci viših razreda rado oko njega skupljali, da čuju njegovu blagu riječ, da traže i privatno upute u religioznim pitanjima, kako bi se mogli lakše oduprijeti »modernim« nazorima i principima, kojih svaki dan više sretahu. A da su učenici u njega tražili i materijalne pomoći i obilato je našli, razumljivo je za svakoga, ko je poznavao njegovo dobroćudno srce. No Jambreković ipak za to nije mazio svoje učenike. Gdje god je trebalo, bio je strog, ali i pravedan.

Nije išao za tim, da učenici nakrcaju svoj um samo raznolikim znanjem, nego za tim, da im se srce otvori za sve, što je lijepo i veliko, da postanu u kasnijem životu čvrsti karakteri i ljudi, te valjani rodoljubi. To su njegovi učenici vrlo dobro znali i ćutjeli, pa su ga za to i poslije, kada su ostavili gimnaziju, susretali s velikim poštovanjem i iskrenom odanošću. Stoga je mogao kateket dr. Stjepan Ćukac punim pravom ustvrditi, da ne pozna kateketa, koga bi njegovi učenici tako štovali i ljubili, kako su dr. Jambrekovića cijenili i voljeli njegovi učenici.

Kao član profesorskoga zbora u gornjogradskoj gimnaziji bio je dr. Jambreković kolegijalan, kao rijetko tko. Za svakoga u zboru, i mlađega od sebe, znao je naći koju prijateljsku i zgodnu riječ. I za to, kažu, da gornjogradska gimnazija ne pamti, e se je ikad smrt kojega člana profesorskoga zbora tako dojmila i profesora i učenika, kako se dojmila smrt dr. Jambrekovića.

*

Ne manji ugled uživao je Jambreković i među svojim drugovima katehetima zagrebačkim, kao što i među onima u provinciji. Bio je prvi predsjednik »Hrv. katoličkog katehetskog društva«, koje je on i zasnovao. Predsjedničku službu vršio je veoma časno, i ako je teška bila, kako je to uvijek u društvu, koje tek otpočne. On je za to društvo potrošio mnogo vremena, za nj podnosio mnogo brige i doprinosio i velikih materijalnih žrtvi, za koje sam uz mnoge druge jamac i ja, koji sam bio prvim blagajnikom kateketskoga društva. A te sam se časne službe u tom društvu primio samo iz ljubavi prema Jambrekoviću, kad su se drugi, koji su po svom zvanju najbliži tom društvu, nećkali da ju prime. Koliko puta sam došao k njemu s računom i upitao ga, otkle ćemo podmiriti traženu svotu, kad u blagajni nema toliko novaca. On je znao nasmijati se i reći: »Dušica, daj sim, ja bum to vre uredil.« — I platio je tako mnoge društvene obveze, a najljepše pri tom jest, da nije dozvolio, da se ti njegovi darovi provedu u društvenim računima.

Kako u nas na žalost imade veoma malo smisla za organizaciju, Jambreković je kao predsjednik toga društva prepatio mnogu gorku, ali je ustrajao, samo da mlado društvo uhvati korijenje, pa po tom donese željkovane plodove, da promiče zvanične i lične interese hrvatskih kateheta.

Duge godine bio je urednikom i društvenog glasila »Kršćanske škole«, u kojoj je napisao mnogo lijepih članaka, a pisao je u nju rado i onda, kad je uredništvo poradi preopterećenosti bio prisiljen predati u druge ruke. Sve njegove radnje bile su uzgojne prirode. Pisao je lako, a pri tom je mnogo pazio na čistoću jezika,

Shvaćajući zamašitost i vrijednost Marijinih kongregacija, Jambreković je kao katehet i na tom polju veoma uspješno radio i to u Marijinoj kongregaciji gornjogradskih gimnazijalaca, a poslije kao upravitelj Marijine kongregacije učenica ženskog liceja.

*

Kao svećenik bijaše Jambreković uzorna života, pa za to iskreno oduševljen za sve, čime se promicala slava imena Božjega. Čast Božja u hrvatskom narodu bijaše njemu jedini kompas u javnom i privatnom njegovu radu. Za to ga je uvijek boljelo, kad je vidio, da se na oltar političkih probitaka pojedinih stranaka stavljaju i stvari Božje, pa se pod svećeničkim auktoritetom zarazuje pogubnim protuvjerskim idejama, što su ih medju mladež širili ljudi, s kojima se politički svezaše i svećenici, dosele još uvijek velikoga ugleda. Da to koliko je mogao spriječi, Jambreković je svom dušom prigrlio, podupirao i propagirao svaku katoličku instituciju, što se osnovala, da u narodu hrvatskom i u mladeži njegovoj uščuva svetu mu vjeru pradjedova i čista moralna načela vjere katoličke. Kao svećenik, kao katehet on je neumorno propovijedao i riječju i perom praktički katolicizam, a propovijedao ga otvoreno, neustrašivo, jer što je svojim đacima, što je s propovijedaonice vjernicima kazivao, to je on sam činio. Katehetska katedra, propovijedaonica i ispovijedaonica bile su mu najomiljelija mjesta, jer je znao, da je ondje doista u najpotpunijem znamenovanju riječi svećenik Hrista. Jambreković nije bio nikad ex offo u duhovnoj pastvi. Ali on je godine i godine običavao za velikih školskih praznika obavljati duhovnu pastvu u nekim župama a ponajviše u svojoj rodnoj župi, u Maču. Takvom je zgodom krstio, provisije bolesnika obavljao, sprovode vodio, sv. mise pjevao itd. A to sve na slavu Božju i za ljubav ondješnjih dušobrižnika i hrvatskoga naroda. I na taj način stekao je sebi veliko iskustvo za duhovnu pastvu. Baš ovaj njegov rad našao je priznanje i na najvišem našem učilištu. Kad je časni starina, preugodne uspomene i veoma zaslužni profesor dr. Martin Štiglić u mir pošao te tako bila upražnjena stolica za pastirsko bogoslovlje, bogoslovni je fakultet dr. Jambrekovića jednoglasno predložio visokoj vladi, da bude imenovan profesorom pastoralke na našem hrvatskom sveučilištu. Političke naše prilike su to spriječile, no Jambreković za to nije klonuo: jednoglasni sud profesora bogoslovnoga fakulteta o njegovu svećeničkom radu bila mu je velika utjeha i zadovoljština, i on je radio dalje, kako je radio i prije. A gdjegod je bio, gdjegod je radio, radio je u rodoljubnom duhu pravoga katoličkoga svećenika. Kao katehet uzgojio je cijele generacije, a uvijek je mladeži svojoj prednjačio uzornim primjerom značajnika. Dugi niz godina bio je uzgojiteljem mladeži nadbiskupskog orfanotrofija zagrebačkoga, i to najprije kao nastojnik nauka, a pod konac kao ravnatelj. On je znao predobiti srca mladeži, koju je poučavao i odgajao. On je ljubio djecu, koju je uzgojao, a ljubav je prvi i glavni pokretač cijele akcije odgajanja. Jednom riječju on je u orfanotrofiju djelovao pun očinske ljubavi prema onoj mladeži, da uzgoji od njih korisne članove ljudskoga društva.

*

Želim ovdje spomenuti i to, kakav je dr. Jambreković u društvenom pogledu bio. — Blagom svojom ćudi, neobičnom dobrotom i plemenitošću srca, ljubežljivošću i susretljivošću u općenju sa svakim, svojom nesebičnošću, požrtvovnošću i darežljivošću a naročito svojom odanošću Bogu i crkvi i poslovicom upravo skromnošću i čednošću, znao je svakoga poštenoga čovjeka osvojiti i steći svačije poštovanje, pa ga je morao zavoljeti svatko, tko je s njime došao u

saobraćaj. I volio ga je svatko. Bio je ljubimac sve svoje okoline i nije imao neprijatelja, osim možda šačice onih, kojim je svećenik tim nemiliji, čim je više odan Bogu i Crkvi.

Jambreković je bio uzorit sin i rođak, plemenit i vanredno požrtvovan drug i prijatelj. Ko je od prijatelja i znanaca tražio njega za kakvu uslugu bilo na ulici, bilo u stanu njegovu, s mjesta je ostavio svoje misli, napustio svoj posao, i ljubežljivo je saslušavši odazvao se s veseljem. Njegove su one prijateljske rečenice, kojima se služio, kad je trebalo komu pomoći i djelo ljubavi učiniti: »dušica, drage volje«, »e pa to se razumije«, »kako da ne pomognem, kad ja hoću pomoći«, »e pa nas ne će biti i onako uvijek ovdje, dok smo ovdje, ljubimo se«, »sve samo u ljubavi i u strahu Božjem« itd. Prijatelji su ga zvali »čovjekom bez žuči«. Preko njegovih usta nikada nije prešla opora ili nedostojna riječ.

A što da reknem o njegovu rodoljubnom radu? Ime dr. Lacka Jambrekovića nije se pronosilo po novinama. Što je radio,. radio je tiho, a što je radio javno, nije se isticalo, budući da on nije bio »narodni svećenik«, već svećenik dušom i srcem odan katoličkoj crkvi.

Kad su bili saborski izbori godine 1893., Jambreković je kao gimnazijalni kateketa, dakle činovnik u državnoj službi, baš na svoj rodjeni dan glasovao u zagrebačkom 3. izbornom kotaru za opozicionalca dr. Amruša protiv vladina kandidata. To je bilo u ono žalosno vrijeme, kad je Khuen bio jedini gospodar u Hrvatskoj, kad se činovnik gotovo zgrozio samo pred pomisli, da bi glasovao po svom uvjerenju za oporbenog kandidata, kad je to bio teški grijeh i činovnik se s pravom morao bojati, da će izgubiti službu, ako se samo sustegne od glasovanja. Jambreković je znao dobro, da će se na nj dići kuka i motika, da će ga stajati i službe, bude li glasovao po svom uvjerenju, ali on nije prezao, on je radio prema diktatu svoje savjesti, radio je kao Hrvat, pa je time ostavio mladeži, koju je učio vjeri i moralu, uzoran primjer značajnosti i pravoga rodoljublja. Dugi niz godina trpio je posljedice svog čina, ali ga nikada nije požalio, a uvijek kao rodoljub ostao je dosljedan.

Vrućoj njegovoj želji, da što više uzradi za svoj hrvatski narod, da mu kao svećeniku bude rad doista kao apoštolski, široko polje katehetske njegove službe bijaše mu preusko. Gdje je vidio, da treba pomoći, onamo je pohrlio i latio se posla svagdje savjestan bez pedantnosti, čedan bez hvalisanja i isticanja. Jambreković se živo zanimao za katolički pokret u Hrvatskoj i revno sudjelovao kod osnutka »Hrv. katol. tiskovnog društva« i »Hrv. katoličke banke« u Zagrebu. U tim objema zavodima, kao što i u »Hrv. katol. gospodarskoj udrugi« bio je kroz više godina revni član ravnateljstva.

Krasne sposobnosti uma i srca svoga dao je i u službu književnoga društva sv. Jeronima, u kojem je radio najprije kao bilježnik, a onda kao urednik. Poznato je, da urednička služba, bila mu koja drago, nije ugodna, a u ono vrijeme bilo je po gotovo tegotna, jer je bilo još manje, nego danas, dobrih pučkih pisaca, koji bi umjeli pisati za narod, koji bi znali narodu k srcu govoriti. Svake godine moralo se izdati po nekoliko knjiga, a rukopisa malo, po gotovo dotjeranih. Trebalo je tu ispravljati, moljakati, a često morao je urednik i sam mnogo toga napisati. Kao urednik imao je Jambreković mnogo briga, ali dok je samo mogao, vršio je ovu službu što savjesnije. Pa kao što je u svemu svomu djelovanju pokazivao veliku odanost prema sv. Crkvi i hrvatskom narodu, tako je to i u tome svojstvu činio brinući se za procvat ovoga narodnog društva.Knjige, izdane za nje-

gova uredništva, birane su i odlikuju se i lijepim jezikom i svojom sadržinom. Za to će i društvo sv. Jeronima ljubav i djela dr. Jambrekovića, koja je učinio za nj, zabilježiti u svojoj povijesti neizbrisivim pismenima, a njegovo se ime sačuvati u najugodnijoj uspomeni.

*

Široko polje rada savjesnoga radiše, kakov je Jambreković bio, slabilo je fizičnu snagu njegovu. Uz mnogobrojne gore spomenute službe i neprestani napor nije dospijevao izlaziti na šetnju, radio je bez odmora, a da se i kroz praznike nije potpuno odmorio. Tako se ubijao malo po malo radom, dok se nije opazilo na srcu, da mu je funkcija nepravilna. Prvi znakovi te bolesti, koja ga je imala srušiti u grob, pojaviše se već godine 1908., ali im Jambreković ne posveti nikakove pažnje, jer je bio uvjeren, da ta bolest nije ni najmanje za njega još pogibeljna. No već u proljeću godine 1909., a osobito u jeseni iste godine oslabi tako, da se je morao ozbiljno liječiti. Bolovao je dugo. Više od dva mjeseca nije mogao ni smio da vrši katehetsku službu, pače zabranjeno mu bilo da izlazi iz sobe i da se bavi kakovim napornijim poslom. On je savjesno vršio sve liječničke propise, ali bolest razvijala se sveudilj, a on slabio, dok baš negdje o svetkovini Bezgrješnog začeća Bl. Dj. Marije nije morao leći u postelju, gdje je sve više ginuo, dok nije predao plemenitu dušu svoju Stvoritelju svome. K srčanoj bolesti pridružile se brzo druge; najopasnija je bila upala porebrice, i ta ga je još mlada u naponu muževne snage, kad je bio po ljudskom shvaćanju najpotrebniji, oborila i u grob spravila.

Ladislav Jambreković bio je plemenit i čestit i kao čovjek i kao svećenik, kao drug i prijatelj svega života svojega, a takvim se osobito pokazao i na kraju života svojega. Kako se za života svojega u zdravlju češće svakoga mjeseca krijepio sv. sakramentima, tako pogotovo pod kraj života svojega tražio je svu jakost u sv. otajstvima i u njima našao svu utjehu i nadu na putu u bolji život. Kad mu je njetko pred smrt kazao, da se čini, te ga ipak Gospodin Bog k sebi zove i da ga kod sebe hoće imati, odvratio je mirno i zaufano: »Neka bude po Njegovoj svetoj volji!« Kao što je bio ljubezan s ljudima, tako je, i još više, bio odan volji Božjoj!

*

Kako je dr. Jambreković baš svećenički i mislio i radio za svoga života, to bjelodano dokazuje i njegova oporuka. Makar je prema svojim čednim sredstvima mnogo, vrlo mnogo davao u dobre i plemenite svrhe hrvatskoga i katoličkoga smjera, makar je mnogu i mnogu suzu otro sa sirotinjskoga oka, to se je ipak još i od onog malog, čim je raspolagao, sjetio onih, koji su mu srcu mili bili. Najpače je spomena vrijedno, kako on ni kod određivanja svoje posljednje volje ne može da zaboravi one crkve, u kojoj je po sv. krstu primio prvu milost Boga velikoga; ne može da se zahvalno ne sjeti onog crkvenog doma — tihog kapucinskog samostana — gdje je boravio za svoga školovanja. A ne može a da se ne sjeti ni sirotinje đaka varaždinske gimnazije, gdje je i sam imao prigode na vlastite oči vidjeti, kako sirote đaci stradavaju, ako se ne nađe koja dobra i darežljiva ruka. Sjeća se jednako i one đačke sirotinje gimnazije zagrebačke, koju je kroz 18 godina milovao. Ne smeće s uma i pameti ni zagrebački orfanotrofij, u kome je opet većinom među sirotinjom sproveo skoro 12 punih godina. Spominje se i svetojeronimskoga društva, i to razmjerno vrlo znatnom svotom.

Osim nekih zapisa privatne naravi sjetio se Jambreković u svojoj oporuci javnih naših institucija ukupnom svotom od K 5350. — Zapisao je: Hrv. katol. katehetskom društvu K

1000; nadbiskupskom orfanotrofiju zagrebačkom K 1000; Kapucinima u Varaždinu za crkvu K 250, a za samostan K 250; kr. gornjogradskoj gimnaziji zagrebačkoj za podupiranje siromašnih učenika K 250, isto toliko i u istu svrhu i kr. gimnaziji u Varaždinu; družtvu sv. Jeronima K 500; dječačkom sjemeništu nadbiskupije zagrebačke K 250 i nadbiskupskom sjemeništu u Zagrebu K 1200; za misnm zakladu kod kapucinske crkve u Varaždinu K 200 i kod župne crkve u Maču K 200.

Napose želim ovdje istaći, da dr. Jambreković nije bio beneficijat, da nije posjedovao bona ecclesiastica superflua i da je po crkvenom zakonu bio potpuno slobodan u dispoziciji svoje imovine. Pa ipak pokraj svega toga njegova je oporuka uzor svećeničke oporuke, hoću da rečem oporuke, kakovu bi po zakonu crkvenom imali praviti svi nadarbenici. Svu je prištednju svoju dr. Jambreković ostavio in causas pias et in pauperes.

Koliko sam već puta sa zebnjom u srcu čitao oporuku naših velikih »narodnih« dobrotvora i stidio sam se čitajući. Vidio sam već nekoliko puta, da su i oni, koje je sv. mati crkva gotovo kroz pol vijeka obiljem zemaljskih dobara upravo opsipavala, još i posljednjim svojim slobodnim činom — oporukom — njezine svete zakone mimoišli i prezreli. Za to mi je oporuka dr. Jambrekovića prava srcu utjeha i zadovoljština.

*

In memoria aeterna erit justus, ab auditione mala non timebit. I doista muž, koji je pred očima našim svijetlio primjerom svojim i koji je iza sebe ostavio samo dobra djela, ne treba se bojati, da će se o njemu zlo govoriti. Takav muž bio je i naš dr. Ladislav pl. Jambreković.

Bila mu trajna spomen u hrvatskom narodu! Društvo pak sv. Jeronima uvijek će s ponosom isticati, da mu je dugogodišnjim članom upravnog odbora bio mili i vrli dr. Jambreković!

Naš program za budućnost.

Pučka apologetika.

Posve naravna svrha Pučkoj apologetici, koju želimo i koju ćemo, ako Bog da, doista i izdati, jest ta: da vjeru katoličku obranimo od protivničkih prigovora, i potom da je u našega naroda pripomognemo ponajprije očuvati u onoj mjeri, kako ona u njega živi, i ojačati je; zatim da one, koji kolebaju, u kolebanju pripomognemo zaustaviti i opet k vjeri prikloniti; napokon one, koji doživješe vjerski brodolom, na obalu izvesti.

I ako dobro znamo, da je za kršćansku nadnaravnu vjeru potrebita milost Božja i da je vjera potom dar Božji, znamo u drugu ruku i to, koliko za to treba i našeg naravnog sudjelovanja.

Volja osjećajući, kakve posljedice za nju izlaze iz vjere, vrlo se rado tvrdim oklopom zaštićuje protiv nje. To biva po gotovu onda, ako je volja već skrenula stranputicom, ako se pokvarila i napunila lošim nagnućima postavši slabom ili upravo nesposobnom za dobre čine uopće, a kamo li za čin od tolike vrednote, kao što je vjerski čin.

Učiniti volju opet sposobnom, očistiti je od loših nagnuća, i skrenuti je opet na pravi put, — koliko li se zato hoće našega rada!

Ne govorimo sada o onom radu, što ga svaki čovjek ima sam za sebe učiniti, nego o radu, što ga drugi imade učiniti za bližnjega svoga, osobito oni, i pojedinci i korporacije, koji su na to po svom zvanju ili inače po svom određenju zvani.

U tom pogledu, društvo sv. Jeronima u vrijeme svog pedesetgodišnjeg rada mnogo je učinilo za hrvatski narod, odgajajući mu srce i moralno ga pridižući pa ga time i za kršćansko vjerovanje čineći sposobnim, — kako smo to prikazali u pređašnjim člancima.

Ali još važnije, nego volja, za vjeru je r a z u m. Volja samo prati ili slijedi vjeru, dok sama vjera stoji uistinu u činu razuma, ona je upravo čin razuma, te se i ubraja među intelektualne krjeposti. A to je i posve razumljivo radi toga, jer se vjerom pristaje uz i s t i n e ili tajne, te se onaj, koji uz njih ne pristaje, nalazi u bludnji.

Već otuda valja odmah zaključiti, da vjera nije nikakav religiozni duševni osjećaj, čuvstvovanje, ili možda kakovo unutarnje čuvstveno iskustvo. Isto tako ne stoji vjera ni u onom vjerovanju pobožnih dušica, štono se može svesti na neki slijepi nagon, bez razumne razložbe, a oslanja se na imaginaciji.

Vjera pretpostavlja razum. Prije nego uzvjerujemo, valja da se služimo razumom.

Jer da čovjek uzmogne vjerovati, treba znati ne samo da Bog postoji, nego i to, da postoji objava, t. j. da je Bog doista govorio. A da je Bog doista govorio, da doista naime postoji objava Božja, to čovjek mora i može saznati razumom svojim.

I to pouzdano saznati. Ne bi bilo dosta, ako bi nam objava bila samo vjerovatnom, ako bismo samo naslućivali ili se tek bojali, nije li Bog ljudima nešto objavio. Čovječji razum ne smije da se vara u stvari tako važnoj. Čovječji razum valja da marljivo ispituje opstojnost objave, e da stalno znade, da je Bog govorio, pa da Mu potom podade razumski posluh.

To traži i sama narav stvari. Vjerovanje mora biti posve stalno, čvrsto, tako da isključuje svaku sumnju. A razborito se ne može isključiti svaka sumnja, doklegod se o temelju ili principu vjere, kao što je to opstojnost objave, može razborito dvojiti. Opstojnost dakle ili postojanje objave treba da bude za onoga, koji vjeruje, nedvojbena. Jer doista, ako bi za vjerovanje dostajalo samo vjerovatno poznavanje objave, širok bi put bio otvoren nestalnosti. Poznavanje s vjerovatnosti slabo je i jalovo. Poznavanje objave mora biti stalno i pouzdano.

Ako se pak pita, kakva treba da je ta pouzdanost o opstojnosti objave, valja reći, da ne treba biti očevidna, a ni takova, da obuhvaća skup svih onih razloga, s kojih se može vjerovati u opstojnost objave.

Takav skup svih motiva podaje, istina, najveću neku stalnost, ali da nije nuždan vidi, se otuda, što su rijetki oni vjernici, koji bi hoteći, vjerovati, imali pred očima sumu svih tih motiva. Dosta je, da ta pouzdanost bude moralna, to jest takova, koja ne da razborito dvojiti, da li se objava očito može povjerovati.

No ta moralna pouzdanost ne treba da bude za sve i svakoga jednaka. Tu se valja obazirati na to, kakove su obrazovanosti ovi ili oni vjernici. Prema tomu, prema shvaćanju njihovu valja da se ravna. Zato treba da je primjerena i razmjerna. Što je ko učeniji i sposobniji da progleda prigovore, koji se običavaju iznositi ili se mogu iznijeti, mora biti i pouzdanost veća; a opet, što je manje učen i obrazovan onaj, kome se hoće podati vjera, što je manje podoban da vidi i osjeti poteškoće; što je manje podvržen razboritoj dvojbi, to manji mogu biti i razlozi, koji se traže, da se uzmogne vjerovati u opstojnost objave.

To je teoretski posve opravdano, no kod praktičkih primjena ove teorije valja biti na oprezu. O praktičnoj se primjeni radi u našem slučaju. Izdajući Pučku apologetiku, mislimo u prvom redu na najveći broj naših članova, na seljake. A oni se broje među manje učene, pa stoga i ne će trebati da se za njih piše kao za učene, — ali bi osjetljivo pogriješio onaj, koji bi ne samo s obzirom na formu nego i s obzirom na stvarnost drukčije pisao, to jest, koji bi navodio mnogo manje i slabije razloge za mogućnost vjerovanja. Ne smije se naime ni časkom zaboraviti, da su danas sasvim druge prilike, nego što su bile tamo negdje prije nekih dvadeset godina. Danas dolaze do seljaka najrazličitiji prigovori, pa i oni, koji su teže, više, suptilnije naravi. Dolaze živom i štampanom riječju. Dolaze u popularnom obliku, te ih seljak može posve dobro razumjeti, to bolje i lakše, što mu se to s protivničke strane često, neprestance došaptava ili prikričava, na sastancima, na skupštinama, na sijelima, na razgovorima, po krčmama i po kućama. Da će tako biti napose poslije rata, ne treba dokazivati. To neprestano podržavanje i oživljavanje protivničkih prigovora i napadaja omogućuju neki pojedini zabludjeli ili iskvareni seljaci, pravi agenti protuvjerskih struja, te poput najopasnijih bacila rastaču vjersko zdravlje našeg naroda. Koliko je od toga već trpjelo vjersko narodno zdravlje, najbolje znadu oni, koji trajno živu među seljačkim našim svijetom. Da to zdravlje nije i većma nastradalo, učinila je viša milost pomažući, te su i najmanji razlozi za mogućnost vjerovanja u objavu mogli roditi onom respektivnom stalnošću, a pomagala je ili rasvjetljujući razum, da je one razloge shvatao na taj način, te su ga mogli uvjeravati i uvjeriti, ili priređujući volju, da je spremno poslušnula glas istine i prigrlila je srcem veledušnim. No ne smije se, naravski, sve prepustiti djelovanju milosti Božje. Bila bi to grješna preuzetnost. Potrebno je naše aktivno sudjelovanje, ne samo subjektivno, nutarnje, nego i vanjsko, pomoćno, gdje jedan pomaže drugome. To više, što naglasismo, da ljudski razum može s pouzdanošću spoznati autentičnost objave.

Krivo stoga imadu oni, koji razum ponizuju i sve podrijetlo razumne spoznaje traže iz objave. Time škode objavi i ruše ju. Kao što milost pretpostavlja narav, kojoj kao da se ucjepljuje, da je usavrši, tako napose vjera suponira razum. Ni vjerovati ne bismo mogli, kad se ne bismo služili razumom. Kao što savršenost suponira ono, što se dade usavršiti, taso vjera pretpostavlja naravnu spoznaju. Razum krči put, razum vodi k vjeri. Mi vjerujemo samo potom, što razumom uviđamo, da Bogu treba vjerovati, i da je Bog doista govorio.

I ako ovi razlozi, kojima se dokazuje fakat objave, nijesu pravim ili formalnim razlogom kršćanske vjere — jer to je samo ugled Božji — ipak oni čovjeka disponuju za vjeru, giblju ga i privode k vjeri. Sigurno se mogu nazvati djelomičnim motivom. Spoznavši jednom čovjek, da je Bog objavio neke istine, sama mu savjest diktuje, da Bogu vjeruje. Ta je dužnost jedno od pravâ same naravi, ta dužnost postaje čovjeku jasna svijetlom njegova razuma, i on se osjeća obvezanim, da vjeruje objavi njemu danoj s božanske strane. Svijetlom svog razuma spoznaje čovjek, da je dužan poslušnost uma i volje Bogu Objavljatelju. Jer čovječji razum, spoznavši iz jasnih i čvrstih dokaza, da je Bog auktor vjere, ne može dalje, nego valja da odstranivši i odbacivši svaku poteškoću i sumnju, tu istu vjeru posluhne posluhom svojim. Razum, promatrajući objavu tačno, otkriva u njoj takove oznake, koje ju pokazuju božanskom, pa te oznake — makar i ne obasjavaju fakat objave onim sjajem, da bi nas i protiv volje silile na pristajanje, jer je vjera naša slobodna i potom zaslužna, — ipak dostaje za to, da isključe svaku razboritu dvojbu o božanskom izvoru njenom. Pristajanje je dakle naše, ako i ne očevidno i bjelodano, ali stalno i pouzdano.

Iz ovih dosadašnjih riječi jasno se vidi, kako veliku ulogu ima čovječji razum u pitanju vjere, — i prema tomu kako veliku ulogu u tom istom pitanju može i treba da ima naravni naš rad ljudski, što se najbolje ogleda u apologetskom radu kršćanskih apologeta. Premda znamo, koliko milost Božja djeluje — kaošto na volju — tako i na um: kako tjera tmine, bludnje i predsude razuma; premda znamo, kako vjera često traži pristajanje na istine, za koje se čini, da se protive razumu i svakom iskustvu, a da objava o njima nije ni očevidna ni neposredna, i kako o tim istinama ne daje nikakav nutarnji razlog, na što razum, barem onaj obrazovani, nije nikako sklon da pristaje, te znajući to lako uviđamo, koliko li je tu potrebna milost Božja, — premda sve to znamo, ipak nam je jasno i to, da se i naravnim putem dadu raspršiti mnoge tmine, bludnje i predsude razuma, i da se, prema nauci izloženoj, to i mora činiti.

To u prvom redu vrijedi za one prve stepenice, za prethodni uvjet i temelj vjere: za opstojnost objave.

No i glede samih istina objavljenih, djelatnosti je razuma ostavljeno široko polje.

Vjerske istine, doduše, pravi su misteriji, koji se ne mogu ni razumom izobraženim shvatiti ni dokazati iz naravnih principa; ti misteriji tako nadmašuju shvaćanje razuma, da se nikada nikakovim dokazivanjem razuma ne će moći razotkriti nit razumu učiniti pristupačnima, te griješe oni, koji govore, da je razum prva norma i jedino sredstvo, kojim čovjek može spoznati istine nadnaravne, — ali bi u drugu ruku ipak bio znak nemara, ako ne bismo, jednom učvršćeni u vjeri, nastojali da poimamo ono što vjerujemo. Stoga neka je daleko od nas, da vjerujemo samo zato, e da ne uzimljemo i ne ispitujemo razloga, — ispitujemo ne dakako lakoumno. Vjera ne uzimlje razumu njegovo pravo, po kojemu može da samo ono pripusti, za što ima dovoljan razlog. To je tako sigurno, te možemo reći, da ništa ne smijemo nepromišljeno vjerovati.

Razum može mnogostrukim analogijama i u same misterije unijeti svijetla. Poznato je naime, da nema nijednog misterija, što ga ne bi oci i teolozi kušali osvijetliti analogijama uzetim iz stvorenja. Razum može da, primivši jednom vjeru, prema silama, čedno, uznastoji oko nekog razumijevanja misterija, i da u tom napreduje. Tà svrha čitave skolastičke teologije osobito leži u tom, da se napreduje u poimanju vjerskih dogmata. Jer dužnost je razuma da brani dogmate protiv svih prigovora vjerskih protivnika. Tim protivnicima valja razumski dokazati, kako nerazumski prigovaraju. Pa dok je sigurno, da vjera pomaže razumu u mnogim pitanjima, evo je sigurno i to, da i razum može pomoći vjeri. Razum i vjera među sobom se pomažu, te govoreći napose o jednoj strani, o razumu, velimo, da razum dokazuje, čuva, brani istinu vjere, — on je njezina obrana, njezina apologija.

Tim više treba da razum to čini, što je vjera od tako neizrečene cijene. Vjera je temelj one Crkve, koje ne će svladati ni najdivlji bijes pakleni; vjera je korijen onog stabla, što ga Nabuhodonosor vidje u snu, i što se dizalo do neba, a širilo do na kraj zemlje, i lišće njegovo bilo je prekrasno i plodovi njegovi bogati; vjera je početak ljudskog spasa, temelj i korijen svakog opravdanja. Ono što je razum u redu naravnom, isto je to po nekoj analogiji vjera u nadnaravnom redu spasenja. Jer kao što je samo razumna narav sposobna za sreću, uzetu u pravom značenju, tako bez vjere nije moguće omiliti Bogu, a potom ni postići blaženost nadnaravnu; i kao što je razum korijen i temelj svake ćudorednosti, svakog dobrog života, što čovjeku dolikuje, tako se i djela spasenja probuđuju, proizvode samo dok vjera prosjauje, pa stoga ona i jest korijen nadnaravne dobrote i žića, koje dolikuje sinovima Božjim. Vjera je poput zore, jer se njome već unaprijed osjeća i uživa blaženo gledanje Boga, sada dakako nejasno, a u drugom životu jasno, licem u lice. Stoga je vjera neko novo oko, novo ćutilo, nova neka misao, kojom se zagleda u nepoznati svijet, novi se ukazuju rodovi i otvaraju viša dobra, što ih prirodno oko ne vidje, uho ne ču, nit srce osjeti; ta nas misao vodi u same Božje dubljine i čini nas dionicima tajna, što nam ih Sin jedinorođeni, u krilu se

Očevu nalazeći, ispripovjedi. — Na tom burnom moru sadašnjeg života vjera je svjetionik što čuva od tolikih bura teških bludnja i sumnja, pokazujući stazu prava puta i luku spasa; vjera je jutarnja zvijezda danica, što blagim svojim svijetlom tjera tmine, te prijeporna pitanja, što nas salijeću, konačno rješava; ona je veće svjetilo, kojemu ostale nauke služiti moraju. Vjera je najosobitiji dar presv. Trojstva: sva naime objava Boga Oca ide za tim, da vjeru začne, da ju goji i hrani; Sin Božji smatrao je dostojnim postati čovjekom i našim učiteljem, da vjeru uči i širi; sve višnje rasvjetljivanje Duha Svetoga teži na to, da vjeru u duše usadi; i nepogriješivo učiteljstvo Crkve osnovano je za to, da nju propovijeda i čuva. — Vjera je najplemenitiji cvijet ljudskog razuma, milošću rasvijetljenog i ojačanog, ona je najljepši poklon i žrtva, kojom vjernik najznatniju moć duše svoje podlaže i žrtvuje Božjem ugledu. Otuda je jasno, koliko je blago u vjere: toliko, da su bezbrojni mučenici podnijeli najokrutnije muke, da nju sačuvaju; da premnogi apostolski muževi nijesu predali ni pred kakvom poteškoćom ili naporom, da za vjeru druge predobiju; da su njome kao nepobjedivim oružjem mnogi i mnogi pobijedili svijet te sve zasjede i prijevare njegove, jer »ovo je pobjeda, kojom se pobjeđuje svijet, vjera naša« (1. Iv. 8, 4.).

Napokon, vjera je kvasac, krilo, život svake prosvjete.

Evo, ovu vjeru, vjeru katoličku, društvo je naše dosada jednim dijelom edicija svojih utvrđivalo s moralne strane, sa strane srca, — odsada to treba činiti i sa strane razuma: pučko-apologetičkim radom.

A kako to valja činiti, glavnim putokazom za to može biti već ovo dosadašnje razlaganje. Ponajprije treba obraditi temelje vjere: opstojnost Božju i Božje objave, pa one neke istine, koje se, kao eksistencija Božja, mogu i znati i vjerovati, — jer se i uopće o gdjekojem predmetu može imati i znanje i vjera: znanje, kao što se znade uzrok iz učinka ili supstancija iz pojava, a vjera po svom formalnom motivu ugleda Božjega. Razumije se, da u kršćanina k onome prvom treba da dođe ovo drugo.

Zatim će trebati ostale objavljene istine ponajprije jasno izložiti, a onda obraniti od svih važnih prigovora.

Osobito valja naglasiti, da to jedno i drugo mora da bude jasno i snažno, jer bi svaka nejasnoća i slaboća samo još više naškoditi mogla. Prigovor mora biti posve oboren, dokaz sigurno izveden. Prema sadašnjem stanju znanosti. To je dakako u onom slučaju, kad se prigovor mora iznijeti, — ali inače neka prevladava pozitivna strana, t. j. neka se istine utvrđuju, ne iznoseći prigovore direktno nego samo imajući ih uvijek oštro pred očima, tako da će čitatelj čitajući utvrđivanje osjećati odmah, kako se obara i prigovor, što ga ili u sebi nosi ili ga od drugoga čuje. To je zato, da se gdjekoji prigovor, koji eventualno još nije raširen, bez potrebe ne raširi. A to dakako opet ne vrijedi u slučaju, ako je koji prigovor u narodu već raširen.

U glavnom, valja uvažiti prilike, kakove su u narodu sada, i kakve će u dogledno vrijeme nastati. Ako možda i nije ni potrebno ni dobro gledati na odviše crna stakla, ali je sigurno da će neprijatelj biti i te kako na djelu.

Sve što će na šarenom trgu svjetske protuvjerske literature moći da saberu i kupe, sve će to velikom zloradošću širiti među narod. Osobito s polja prirodoslovnoga. S toga je polja, istina, još tek malo sličnih plodina u narod uneseno, plodina naime protuvjerskog okusa; ali su svi znaci za to, da će u buduće biti toga sve više i više. I zamamne će biti te plodine već same po sebi, a po gotovu gdje je jedna strana ljudske naravi uvijek sklona na to, da se buni protiv neba. Toga radi uvijek treba pozornost svraćati na to, tim više, što se kršćanski apologeta baš na tom polju može osjećati osobito jakim. Posve samosvijesno može da širi spasonosnu misao, da je neprijateljska protivnost među prirodom pa potom i prirodoslovnom znanošću s jedne strane, te religijom sa strane druge upravo nemoguća, tako da baš ljudi religioznog svjetovnog nazora mogu s najvećom radošću pratiti radove prirodoslovnog istraživanja i željeti mu najveće uspjehe. Ovako širokih grudiju mogu oni biti na temelju velike misli, da je i priroda i vjera objava jednoga te istoga Boga, različita samo u svojoj vrsti; da prema tomu svi utvrđeni rezultati prirodoslovnog istraživanja ili sve po njemu priznate činjenice nikako ne mogu biti neprijateljski naperene protiv religije.

Kao nedostignuti primjer takva nazora pruža nam stari zavjet u svojim psalmima ili u knjizi Jobovoj. Pisci tih djela čuli su iz svih carstva vidljive prirode hvalu i slavu pjevati veličanstvu Stvoriteljevu. Pjesnici tih knjiga nijesu dakako poznali nama poznat svijet dalekozora i mikroskopa; ali kad bi se danas opet pojavili i spoznali sve rezultate prirodoslovnog istraživanja, ne bi imali nikakva razloga mijenjati sadržaj svojih pjesama, nego bi naprotiv dodali novih strofa, te bi se i malenim svijetom mikroskopa i zvjezdanim svijetom velikog svemira poslužili slaveći Gospoda Boga.

Tko bi mogao ustvrditi, da je ta temeljna misao — priroda i religija, obje djelo jednog Stvoritelja, obje potom u službi jedne te iste zadaće, u službi Božjoj — da je ta misao prošla u krv ispovijedaocima teističkog svjetovnog nazora?

Pa ipak je ta misao najjača obrana protiv današnjeg tako revnog popularizovanja prirodnih znanosti u službi ateizma! Tomu se ne da uspješno predusresti drukčije, nego tako da se iznose dotični rezultati prirodnih znanosti.

Na to dakle, kao što i na sve drugo, što spomenusmo, treba da se obazire Pučka apologetika, koliko je to moguće i najviše potrebito.

U razdiobi dakle naših godišnjih izdanja prema strukama na pet ili šest odsjeka, u I. religioznom odsjeku, sada je evo na prvom mjestu Pučka apologetika.

Prema opsežnosti materijala po svoj će prilici Apologetika zapremiti barem dva ili tri sveska, i prema tome barem dvije ili tri godine, — no kako nam još treba izdanja Sv. Pisma završiti s Poslanicama, morat će se izdati Poslanice odmah nakon drugog sveska Apologetike, a to zato, da ne bude odviše veliki razmak između njih i pređašnjih svezaka Sv. Pisma. Malo prekinuće ne škodi, ali ne smije biti preveliko. U dva sveska Apologetike moći će se raspraviti najvažnija pitanja, a za eventualni 3. svezak, koji bi po tom izašao odmah iza Poslanica, zadržat će se pitanja preostala.

Nakon toga dolazi na red općenita Crkvena povijest, najviše u dva sveska. Prema naravi svojoj dakako da će i to djelo moći djelomično imati apologetski karakter.

Uz općenitu Crkvenu povijest moći će se najzgodnije pridružiti Povijest crkve među Hrvatima.

Kako bi prema dosadašnjem razlaganju naša religiozna izdanja imala biti pretežito pozitivne naravi, i to upravo pozitivno-apologetske naravi, trebat će, osim pomenute općenite apologetike, kasnije obraditi neke predmete još i zasebice u specijalnim izdanjima.

Temelj toj daljnoj pozitivnoj pouci valja da bude Katekizam.

Poslije Katekizma mogla bi slijediti daljna izdanja ovim redom: Crkvena godina (s posebnom apologijom obreda) — Sveti sakramenti (dakako s njihovom apologijom) — Četiri posljednje stvari — Božje i crkvene zapovijedi (s apologijom kršćanskog morala) — Bog i priroda ili Vjera i prirodne znanosti — Vjernik i nevjernik (tu bi razliku trebalo obraditi s pravom Kristovom ljubavlju) — Znameniti obraćenici — Svjetska i hrvatska prošteništa (s apologijom čuda i dobrom poukom o hodočašćenju).

No premda je u pozitivnoj vjerskoj nauci uključena već i moralna odgoja, ipak se samo po sebi razumije, da se ni sada ne će smjeti zaboraviti posebni odgoj srca. Zato će se od zgode do zgode među ova izdanja umetnuti koja bogoljubna knjižica, molitvenik ili životopis kojega ugodnika Božjega. Od molitvenika napose prigodni molitvenici (Korizmenjak, Pobožnost prema Srcu Isusovu, Pobožnost prema Majci Božjoj), a od ugodnika Božjih ponajprije oni, koji se osobito štuju u hrvatskom narodu.

Ovamo ide i Crkvena pjesmarica, koja će se morati izdati, što je moguće prije.

Ako sada sva ta izdanja razredimo na pojedine godine, slijedila bi jedna iza drugih po prilici ovako:

God. 1918.: Pučka apologetika I. Ove će se godine ujedno izdati i Životopis sv. Jeronima te 3. izdanje molitvenika »Kruh nebeski«. — 1919. Pučka apologetika II. — 1920. Poslanice. — 1921. Crkvena pjesmarica. — 1922. Crkvena po-

vijest I. — 1923. Crkvena povijest II. — 1924. Pobožnost prema Majci Božjoj (molitvenik). — 1925. Povijest Crkve među Hrvatima. — 1926. Katekizam. — 1927. Crkvena godina. — 1928. Sveti Sakramenti. — 1929. Pobožnost prema Srcu Isusovu (molitvenik). — 1930. Četiri posljednje stvari. — 1931. Božje i crkvene zapovijedi. —1932. Bog i priroda ili Vjera i prirodne znanosti. — 1933. Vjernik i nevjernik. — 1934. Znameniti obraćenici. — 1935. Svjetska i hrvatska prošteništa.

No naravski, da je to samo nacrt. Samo općeniti putokaz, u jednu ruku za uredništvo i odbor, a u drugu ruku za pisce, koji će po tom putokazu biti nešto sigurniji, što kani društvo izdavati, pa se prema tomu spremati i izrađivati dobre rukopise.

Blagoslovio Bog!

(Program za druge struke slijedi). **Ferdo Rožić.**

Listak.

Natjecaji književnoga društva sv. Jeronima.

Književno društvo sv. Jeronima raspisuje ovime prema odnosnim zakladnicama književni natjecaj za ove nagrade:

I. Iz kamatnog prihoda zaklade Dušana Kotura za godinu 1918. i 1919. nagradu od 2.000 (dvije tisuće) kruna za jedno izvorno pučko djelo.

Za natjecanje se postavljaju ovi uvjeti: 1. Djelo može biti sadržajem ili zabavno ili poučno, no jedno i drugo pisano u duhu društva sv. Jeronima, te lijepo, zanimljivo i razumljivo. Za sadržaj poučnoga djela napose se želi, da bude primijenjeno aktuelnim potrebama naroda. 2. Opsegom neka to djelo nije manje od 15 a ni veće od 20 tiskanih araka »Daničina« formata. 3. Natjecaj traje do 1. siječnja 1919. Do toga se roka imade rukopis, čitljivo pisan, u običnoj formi predati »Društvu sv. Jeronima u Zagrebu« na ruke društvenoga urednika (Kaptol broj 29.). 4. O vrijednosti rukopisa odlučuje društveni upravni odbor. 5. Djelo, ovom nagradom nagrađeno, postaje vlasništvom društva sv. Jeronima, koje će ga izdati prema svojoj potrebi. 6. Pisac nagrađenog djela dobiva osim raspisane nagrade i obični honorar od 50 kruna po štampanom arku.

II. Iz kamatnog prihoda zaklade opata i kanonika Tome Gajdeka za godinu 1917. i 1918. raspisuje se nagrada od 800 (osamsto) kruna za izvorno djelo »poučnog« ili »zabavnog« sadržaja u opsegu od 7—10 tiskanih araka.

Ostali uvjeti isti kao pod točkom I.

III. Iz kamatnog prihoda zaklade opata i kanonika Franje Huszara za godinu 1918. raspisuje se nagrada od K 100 (sto) za jedan poučan članak od 12—16 tiskanih stranica. Članak će se tiskati u koledaru »Danica«. Rukopis neka se preda do 1. travnja 1918.

Ostali uvjeti isti kao pod točkom I.

IV. Iz kamatnog prihoda zaklade Antuna Jakića za god. 1918. raspisuje se nagrada od 50 (pedeset) kruna za jedan članak gospodarstvenoga sadržaja od 10—12 tiskanih stranica. Članak će se tiskati u »Danici«.

Ostali uvjeti isti kao pod točkom III.

Zagreb, 28. prosinca 1917.

Upravni odbor
književnog društva sv. Jeronima.

I opet veliki naš uspjeh.

Prije svega želimo Bogu, samo Bogu hvalu reći, što izasiplje nad naš čedni rad obilje blagoslova svoga, te i opet — kao što i predašnjih godina — možemo pisati o velikom uspjehu našem. Sunčano je to raspoloženje onakog jednog lijepog dana ljetnog, kada sa visine posred modra neba sunce sja, pa se dolje pod njim na polju širokom gusto talasa zlato zrela klasja, a gospodar-radnik radosna ga srca motri i već gleda sve spremljeno u žitnici svojoj. Razuman li je, duša će mu se na krilima one poljske ševe dignuti prema nebu, i gotovo već iščeznuvši u plavim visinama, nevidljiva, tiho će — poput ove Božje ptičice — zapjevati zahvalni himan Bogu Višnjemu-

U takovu smo sunčanom raspoloženju i mi gledajući zlatnu žetvu našu. S polja naše centrale uspjelo nam je sav rod spremiti u žitnicu hrvatskoga naroda.

A velik je bio rod: 315.000 (tri stotine i petnaest tisuća) knjiga! Danas ne dobiješ nijedne, da žut cekin dadeš za nju. Sve se otputiše na određeno mjesto svoje.

Sunčano raspoloženje!

A kako i ne! Gotovo čitavu godinu dana nastojiš i trudiš se oko pomenutih edicija: miješ ih i češljaš, oblačiš i kitiš, — pa onda da ti ostanu zakopane u grobu skladišta!

Tako majka redi kćer svoju, — s jedinom željom, da joj dođe vjerenik, i da je povede sobom u dom svoj.

Tako se brine otac oko sinova svojih, — željno iščekujući čas, gdje će ih moći vidjeti, kako gotovi zađoše u svijet i kako u njemu svaki svoju dužnost vrši i donosi zrele plodove.

Tako i ljubezni gostoprimac resi i puni stol svoj, — radujući se, ako mu dođu svi pozvani gosti i veselo se pogoste onim, što im je on pripravio.

Kako li naprotiv tuguje mati, kad joj kćeri nitko ne vodi, te ostaje kod kuće tužna i nevesela sjedeći i godine gubeći! Kako li tuguje otac, kad mu, makar samo jedan sin zaostane na domaćem pragu ne našav izvan toga praga one zaposlenosti, koju mu je on, otac, dugom njegom i skrbi svojom namjenjivao! Kako li žali ljubezni gostoprimac, ako mu ne dođoše uzvanici na spremljenu gozbu, te mu ostadoše odabrana jela, na milost i nemilost ostavljena nevidljivim moćima rastvaranja i propadanja!

Naše je društvo, napose naš je odbor zajedno s povjerenicima svojim, kao ona majka, kao onaj otac, kao

onaj gostoprimac, — a naše su knjige kao ona kći, kao oni sinovi, kao ona odabrana jela.

Naš se odbor i naši se povjerenici vesele, kad im dođu uzvanici, članovi hrvatskog naroda, te raznesu sve edicije naše i uščitaju ih, to jest potroše svu onu krjepku hranu, koju im u tim knjigama pružismo. Veselimo se, kada nam sve knjige otprhnu u svijet, u hrvatski svijet, i tu izvrše onu dužnost, koju im namijenismo. Radujemo se, kada vjerenik — hrvatski narod — dođe po našu svetojeronimsku knjigu prosvjetnicu i zagrlivši ju duhom svojim odvede je u dom svoj.

A žalostili bismo se, kada bi nam koja knjiga ostala na uskom kućištu negledana i zanemarena, i ne bi mogla da svoga pozvanja izvrši, i ne bi mogla nikoga da nahrani.

Što dulji boravak knjige u skladištu književnoga društva, to dulje njezino sužanjstvo. Ona hoće da kao ptica poleti napolje, u sela, u gradove, među žive ljude, da njima pjeva i ugađa. Za nju je smrt, da bude zatvorena u tužnom kavezu mračnoga skladišta. Stvorena samo za to, da kao golubica, kao lastavica, kao pčela živi uz čovjeka i družinu njegovu, kako li ginuti mora od teške čame među hladna četiri skladišna zida! Sva joj narav viče za slobodom, za ostvarenjem svrhe njezine, za ispunjenjem zadaće njezine, a ona da nepomična i neradina drijemlje i trune na daskama skladišnih polica! Puna je darova i blaga, željna samo da dijeli, da daruje, a kad tamo, da je tamničar skladišta zatvara krutim ključem svojim i veže joj ruke užetom nemoći!

Ne, ne, skladište ne smije biti dugo boravište knjiga prosvjetnica. Ono ima biti samo časoviti stan njezin, samo kratkotrajna stanica na njezinu putu, — da se skoro iza toga zaputi dalje, dalje, sve do njezina pravoga cilja.

Evo, tako se i opet desilo s našim knjigama u minuloj godini.

Otuda naše sunčano raspoloženje.

To više, što su i primane svuda srdačno. Takovi se glasovi javiše, i stigoše nam, s mnogih strana.

Tu ćemo spomenuti samo jedan takav glas, ujedno s namjerom, da se osvrnemo na jednu primjedbu.

Veleč. gosp. Stipe pl. Vučetić napisao je prikaz svetojeronimskih prošlogodišnjih izdanja u dnevniku »Hrvatska« od 5. siječnja o. g. Najprije se uopće osvrće na samo društvo, a onda ukratko prikazuje same knjige.

»Na hrvatskom kulturnom polju vrši društvo sv. Jeronima u Hrvatskoj odlično svoju zamjernu misiju već pedeset godina. Tu ćeš naći knjiga svakovrsnoga sadržaja počevši od najviših misli do najnižih potreba hrvatskoga društva. Za naš narod je društvo sv. Jeronima steklo vanrednih zasluga, pa želimo, da na tom putu proslijedi i u napredak. Iskre iz društvenih djela preporađaju um i srce svakoga hrvatskoga čitatelja. Ove je godine izdalo spomenuto društvo šest knjiga, pa hoću, da koju rečem i konačno živo stavim društvo sv. Jeronima svakomu Hrvatu na dušu.«

Pisac zatim prikazuje pojedine knjige. Evo kratki izvadak: O »Danici«: »Simpatična je naša »Danica«. Uvijek u istom historičkom i tradicionalnom crvenom kroju. Ta mi je individualnost vanredno draga. Hrvat ju pozna čim joj korice vidi. Našemu je čovjeku »Danica« doista ona prava zvijezda Danica, koja ga vodi 365 dana kroz sreću i nesreću, radost i žalost. U njoj ćeš naći svega što treba Hrvatu. Uzmi, vidi i pročitaj. Sami odlični pisci kao dr. R. Horvat, dr. R. Marković, Josip Šafran i drugi. Naše društvo, naša povijest, naša ekonomija, naše biće jest tako naše, da nešto modernijega i hrvatskijega koledara u pravcu vjerskom i domovinskom ne možeš naći.« — O knjizi »Naša kuća ili obitelj« kaže, da je krasna knjižica.

»Tu ćeš u jezgrovitim raspravicama naći sve ono, što se odnosi na naše ognjište, koje je temelj socijalnomu, kulturnomu i političkom razvoju našega hrvatskoga naroda.« — Za »Naše žitarice« veli, da su »za našu kuću od silne ekonomske važnosti.« »Tu vrsni g. pisac dr. V. Mandekić razvija znanje od sjetve do žetve u potankosti.« »Baš je u najzgodniji čas izašla spomenuta knjiga, te ju toplo preporučujemo svakomu na uvaženje i gospodarenje.« — Za »Sv. Pismo novog zavjeta« knj. II, sv. 1. pominje, da ono »iz pera našega dra. D. Gudeka ne može drugačije biti, a da se svikne zanimanome čitatelju.« »Baš naši Hrvati, koji su u raznim organizacijama na odlučnim mjestima, neka uzmu u ruku Gudekovo djelo, pa će opaziti, da su osviješćeni Petar i obraćeni Pavao slavu slavili svojim pobjedama. Nema velikana bez zdrave i temeljite evolucije. Najznamenitiji katolički evolucioniste jesu Petar i Pavao, koji ljubeći Boga i bližnjega pokazaše pravi put Hrvatima gospodske i seljačke ruke.« — »Iskre hrvatskoga rodoljublja« jesu doista prave hrvatske iskre, i nikako drugačije nego prave hrvatske iskre. Svaka iskra sjaji svojim sjajem, a taj nije drugačiji nego hrvatski.« — »U školi trpljenja« »kruna je ovogodišnjih izdanja. Tu su nanizani biserni recepti za modernu ojađenu dušu. U svijetu je više trpkosti i gorkosti nego li radovanja i uživanja, a ovim hoće sjajni biskup i izvrstan provodilac da razvedri tmurno lice i zdvojnu dušu. Kako je ova diamantna knjižica za sve nas, bez razlike zvanja i položaja, to se najtoplije preporučuje.« — »Zaključak. Primi, hrvatski narode, ovogodišnje knjige društva sv. Jeronima najvećom ljubavi. Neka bude Jeronimsko društvo kao eminentno hrvatsko književno društvo rašireno i u najdalje hrvatske strane.«

Kako se iz ovih navoda jasno vidi, vrlo cijenjeni pisac napisao je ovaj prikaz u posve prijateljskom duhu i u najboljoj namjeri, pa zato ćemo i mi u isto takovu duhu i namjeri odgovoriti. »Na jednu primjedbu želim upozoriti koliko čitatelja toliko i samo društvo. Pače! Društvo nešto više. U »Danici« je sastavak M. Lamota o hrvatskom narodu. Taj je sastavak imao biti ili prekrojen ili ispušten. Počeo je pisac dobro, nastavio zlo, a svršio najgore. Za katoličko i hrvatsko društvo sv. Jeronima nije obrana jugoslavenske bečke deklaracije od 30. svibnja 1917. »Hrvatski narod« ima biti onakav, kakovim ga žele »Iskre hrvatskoga rodoljublja«, t. j. rasprava M. Lamota o hrvatskom narodu nikako nije u skladu s knjigom uglednoga društva, koju je ove godine izdalo pod naslovom: Iskre hrvatskoga rodoljublja. Neka u buduće pripaze naši jeronimski književnici, da se ne ušulja u buduće u njihove knjige ma budi i najmanje slavosrpsko zrno, a pogotovo ako je ono slavosrpska zrnurina.«

Na to imamo odgovoriti ponajprije to, da je naš veoma ugledni saradnik župnik M. Lamot napisao onaj članak uopće davno prije, nego se »jugoslavenska bečka deklaracija« i rodila. Isto je tako ovaj članak već i u štampi bio prije rođenja same deklaracije.

O kakovoj obrani dakle »bečke deklaracije« ne može biti ni divana.

Gosp. Lamot samo je teoretski raspravljao, tko spada k istom narodu, da konačno izvede ovaj zaključak: »Ako sam ovim kratkim razlaganjem vrijedne čitatelje »Danice« doveo do uvjerenja, da smo članovi velikog hrvatskog naroda i da nam je dužnost čuvati narodne naše običaje i narodni jezik, kao dokaze posebne narodnosti u velikoj smjesi naroda svijeta ovoga, onda sam postigao ono, za čim sam išao, jer sam time doprinesao svoj dijelak općoj našoj narodnoj svijesti.«

Evo, za tim je išao gosp. Lamot, i ni za čim drugim.

Ni za kakvim političko-stranačkim ciljem, — jer to ne bi niti mogao, kad bi i htio, ni on ni itko drugi, dok sam ja urednikom.

Književno društvo sv. Jeronima u vjerskom je pogledu katoličko, a u narodnom hrvatsko bez ikakove stranačke primjese. I takovo ima ostati.

Za ovu, jedino pravu i zdravu značajku našega društva borit ću se uvijek najodlučnije, a jednako mogu to reći i za predsjednika i svakoga drugoga odborskoga člana.

Naše je društvo kulturno društvo, i kao takovo nema se miješati ni u kakva stranačko-politička pitanja, — ako ne će da u sebe usiše smrtni otrov.

Stranačko-političke borbe smrt su svakog kulturnog društva. To vrijedi uopće, a kamo li ne za onakvo društvo, kao što je naše, gdje su mu i povjerenici i članovi različitih političkih struja, radi općenitih domovinskih prlika. Tomu se predusresti ne može, jer je sasvim naravno, da pravi rodoljubi moraju zauzeti neko stanovište prema različitim domovinskim pitanjima, svaki prema svom mišljenju, ali svaki pošteno. Indiferentizam ili neutralnost rijetko može da bude znak iskrenog rodoljublja. Svi mora da budemo pravi vojnici svog naroda, udarajući na neprijatelja jedan s ove, drugi s one strane.

Tako. To je sve istina, — ali društvo sv. Jeronima, kao lih kulturno društvo, s ovom političkom borbom, u koliko nosi stranačko-politički biljeg nema nikakva posla.

I tko bi htio — bilo s lijeve bilo s desne — t. j. bilo s koje strane, da u naše društvo unosi stranačko-političku borbu, protiv takova i sama pokušaja ustao bih najodrešitije, bilo unutar, bilo izvan društva, i vodio tu borbu tako dugo, dok društvo ne bi ozdravilo od te bolesti te opet zdravo na vanstranačkom stanovištu uzmognulo napredovati, kako je dotada napredovalo.

Stoga valja osobito paziti, da se ni na koji način ne izazivlju među nama stranačko-političke trzavice.

I zato ponovo naglasujem, da u svom radu za hrvatsko književno društvo sv. Jeronima ne poznamo stranačkoga ni Petra ni Pavla, nego samo Krista i Hrvatsku.

To je naš vrhovni program.

Toliko htjedosmo reći na primjedbu veleč. gosp. Stipe pl. Vučetića, — kome u drugu ruku zahvaljujemo za njegovu simpatičnu preporuku naših knjiga i našega društva.

A na poseban način zahvaljujemo svim našim prevrijednim povjerenicima i prijateljima, koji su svojim trudom učinili, te postigosmo onaj naprijed spomenuti veliki naš uspjeh te po njemu u sebi osjetismo sunčano raspoloženje.

Urednik.

† Lujo Varga Bjelovarac.

Baš smo se spremali, da mu pošaljemo netom doštampane njegove »Iskre hrvatskoga rodoljublja«, što ih ove godine izdasmo, pod njegovim pseudonimom Kornelija Bosiljčevića, — kad nam stiže nemila vijest, da je preminuo. Jedva htjedosmo i mogosmo da vjerujemo očima i ušima svojim, jer ga znasmo kao krjepka čovjeka, kao snažna časnika. Ali jača nego naša volja bila je kruta zbilja.

A bio je on plemenita duša, zanosan Hrvat. Idealan čovjek. Dosta je pročitati samo nekoliko njegovih zlatnih zrnaca, pa da se to odmah vidi. Takav je i u svojim pjesmama i u svojim »Iskrama«. Svuda jedan, svuda vrijedan.

Zato je žalost naša za njim to veća. I molba to vruća: Da mu se duša raja naužije!

*

Lujo Varga rodio se 4. ožujka god. 1871. u Bjelovaru (po tomu i pseudonim: Bjelovarac) od otca Aleksandra, poručnika u bivšoj 6. gjurgjevačkoj krajiškoj pukovniji, koji je službovao u Grabrovici, rodnomu mjestu našega pjesnika velikana Preradovića, i od matere Viline rođene Marenić, koja također potječe iz krajiške obitelji.

Pučku školu počeo je pohađati u svojoj osmoj godini u rodnome gradu, stupivši odmah u drugi razred, jer se u roditeljskoj kući naučio čitanju i pisanju. Treći razred polazio je u Pulju u Istri god. 1879. u .c i kr. pomorskoj pučkoj dječačkoj školi, gdje je bio nastavni jezik njemački. Krenuvši mu zatim otac u Bosnu, preseli mu se majka sa sestrom u Bjelovar; tu je svršio četvrti razred pučke škole.

Prvu gimnaziju polazio je u tadašnjoj još maloj gimnaziji bjelovarskoj god. 1881. Po volji očevoj stupi godine 1882. u jeseni u c. i kr. vojničku donju realku u Kisegu, gdje je samo dvije godine proboravio, jedno, što je odviše čeznuo za domom, drugo, što se kao dječarac od jedanaest godina nije mogao priviknuti strogom i bezobzirnom zaptu vojničkom. Odavde se vratio jeseni god. 1894. u domovinu i stupi u Bjelovaru u drugi gimnazijalni razred. Položivši preko praznika god. 1885. ispit za treći razred, dopusti mu se polazak četvrtoga gimnazijalnoga razreda.

God. 1886.—1888. bio je na naukama u velikoj gimnaziji zagrebačkoj, gdje je polazio peti i šesti razred, a nakon toga bude primljen u zagrebačko nadbiskupsko sjemenište, gdje je svršio gimnazijske nauke. Po godine slušao je i bogosloviju; nu ne imajući ozbiljne nakane posvetiti se zvanju svećeničkom, ode iz sjemeništa i odluči, budući da je bio već stavno obvezanih godina, da stupi u vojništvo, kao i svi njegovi pređi, što su se tomu staležu posvećivali. I tako bude god. 1891. jednogodišnji dobrovoljac u našoj domaćoj 53. pješačkoj pukovniji, u kojoj je u siječnju god. 1893. imenovan pričuvnim poručnikom. Budući da je htio biti časnik po zvanju, zamoli za pokusno službovanje u domobranstvu, koje je kao Hrvat vruće ljubio. Na to je 4. travnja god. 1893. dodijeljen 28. domobranskoj pukovniji, koja je za onda bila u Vinkovcima, a još iste godine preselila se u Osijek. God. 1894. položivši ispit za djelatnoga časnika u Budimpešti, postane u studenomu iste godine domobranskim poručnikom. U svibnju 1907. promaknut je za nadporučnika, početkom god. 1908. za satnika i kao takav premješten je g. 1916. iz Osijeka u Karlovac (26. domobranskoj pukovniji), odakle je 10. prosinca 1917. došao u Osijek i u krugu svoje obitelji umro u svojoj kući u 3 sata u jutro 13. prosinca 1917.

Bila mu slava!

Različite vijesti.

Novi utemeljitelji Svetojeronimskoga društva. Broj društvenih članova utemeljitelja opet se je lijepo pomnožao. U posljednjem smo broju »Vjesnika« zabilježili, da je od 1. siječnja do 15. rujna 1917. pristupilo 60 novih utemeljitelja, a sretni smo, što možemo i u ovom broju »Vjesnika« objaviti opet lijepi broj — četrnaest — novih utemeljiteljnih članova. A ti jesu: presv. gosp. dr. Josip Marušić, biskup senjsko-modruški; presv. g. dr. Vinko barun Zmaić, kr. veliki župan; preč. gosp. Stjepan Vukovinski, opat, poč. prisjednik duhov. stola i župnik u Krapini; preč. gosp. Monsignor Ante Bačić, župnik, Velaluka (Dalmacija); vele-

možni gosp. pop Stipe pl. Vučetić, narodni zastupnik i župnik, Ledenice; veleč. gosp. pop Jure Čvek, podarhidjakon i župnik, Ivanec; veleč. g. Karlo Tepser, isl. podarhidjakon i župnik, Gore; veleč. g. Viktor Bučar, župnik, Granešina; veleuč. g. dr. Ignacije Repar, vjeroučitelj, Zagreb; veleuč. g. dr. Ilija Abjanić, liječnik, Imotski (Dalm.); p. n. gg. Juraj Bezuk, posjednik, sada pučko-ustaški nadporučnik; Franjo Šmidt, svratištar, Zagreb; veleč. g. Franjo Štefan, počasni prisjednik nadbisk. duhovnog stola i župnik, Sv. Petar Čvrstec, i vele možni gosp. Stjepan Pavunić, narodni zastupnik i župnik, Vrbovac.

Svim tim dobrim i pravim prijateljima društva sv. Jeronima lijepa hvala!

Nove zaklade. 1. Dopisom od 8. listopada 1917. broj 850. plemenita je općina Turopolje u Vel. Gorici saopćila upravnom odboru svetojeronimskoga društva, da je u svojoj skupštini 6. listopada 1917. pod točkom 19. zaključila: »utemeljiti zakladu kod slavnog tog društva pod imenom — Plemenita občina Turopolje u Vel. Gorici — sa svotom od 1000 kruna, koja se svota šalje poštanskom doznačnicom, na koju se umoljava poslati namiru. Slavni naslov će u vlastitom djelokrugu raspolagati sa kamati, koji će godišnje teći od glavnice ove glavnice. Župan: Josipovich v. r.«

Taj zaključak plemenite općine Turopolje upravni je odbor sv. Jeronima uzeo do ugodnoga znanja i rado prihvatio tu zakladu, a to tim radije, što se sav kamatni prihod ima upotrebljavati u društvene svrhe.

Za svotu od K 1000 kupljena je jedna obveznica 6% državnog rentovnog zajma (ratnog) vrhu K 1000, koja sada sačinjava glavnicu ove zaklade. Društvu sv. Jeronima je prihod od zaklada lijepa i stalna pripomoć, a njegovom upravnom odboru moralna potpora, koja ga sokoli na daljni rad. Bila na jednom i drugom naša iskrena hvala novom zakladatelju — Plemenitoj općini Turopolje — koja je već od 18. listopada 1888. i član utemeljitelji svetojeronimskoga društva.

2. Društveni blagajnik veleč. gosp. Stjepan Bićanić, prebendar prvostolne crkve zagrebačke, osnovao je opet zakladu slijedećim pismom:

»Vele uglednom »Književnom društvu sv. Jeronima«, Zagreb.

U spomen 10. studenoga o. g. preminule mile moje majke, kojoj u njezinom životu nikad nije na umu bilo njezino vlastito dobro, već dobro njezine mnogobrojne djece, i koja je u izgaranju same sebe za sreću djece svoje pružila sjajni dokaz za neprocijenjenu veličinu silne i goleme materinje ljubavi, osnivam ovime kod vele uglednog tog književnog društva zakladu sa glavnicom od K 1300 (tisuću i tri stotine), sadržanu u obveznicama 4% ugarske krunske rente, sa kuponom od 1. lipnja 1918. Posvetna svrha te zaklade jest, da se iz kamatnog prihoda zakladne glavnice svake godine po dva učenika i dvije učenice niže pučke škole u Brinju, rodnom mjestu moje majke, upišu u članove 3. reda svetojeronimskoga društva i to na predlog mjesnog župnika. Preostali iznos kamatnog prihoda pripada društvu u ime troškova, skopčanih s upravom zaklade.

Saopćujući to vele uglednom tom društvu uljudno molim, da izvoli ovu zakladu prihvatiti i pod svoju upravu uzeti.

Primjećujem, da bi bilo vrlo shodno, kad bi se ova zaklada spojila u jednu sa sličnom zakladom moga blagopokojnog oca Nikole Bićanića. Zakladna bi glavnica iznosila K 2500, a vodila se pod imenom »Zaklada Nikole i Ružice Bićanić«. Iz kamatnog prihoda te jedinstvene za-

klade upisivala bi se u članove društva sv. Jeronima svake godine četiri učenika i četiri učenice spomenute pučke škole. Pri upisivanju imao bi vele časni župnik paziti, da školska djeca, koja će biti upisana, budu svake godine iz drugog filijalnog sela prostrane župe brinjske. Prednost bi imala ona djeca, koja nose ime Bićanić ili Ugarković, ako budu to zavrijedila i svojim ponašanjem i napretkom u naucima, naročito u nauku vjere. Zageb, 30. studenoga 1917.«

Upravni odbor prihvatio je i ovu zakladu, što ju je naš vele vrijedni i vele zaslužni blagajnik — isto tako kao što i onu na spomen svog blagopokojnog oca — osnovao na spomen nedavno preminule blagopokojne svoje majke, pa time i opet dokazao ne samo plemenitost svojih osjećaja nego i ljubav prema našemu društvu. — Ujedno je upravni odbor prihvatio i njegov prijedlog, da se jedna i druga zaklada spoji pod gore označenom oznakom: »Zaklada Nikole i Ružice Bićanić« zajedno s pripomenutom svrhom.

3. Dne 12. lipnja 1916. preminuli Vinko Koić, žitelj iz Velike Trnave, u svojoj dne 5. svibnja 1905. načinjenoj oporuci ostavio je mnoge zapise, a medju ostalima pod točkom 7. »Društvu sv. Jeronima 200 kruna kao zakladu, iz koje se imade svake godine jedno školsko dijete u Vel. Trnavi, opć. Hercegovac, upisati kao doživotni član toga društva prema predlogu mjesnog učitelja.«

Ma da je svota od K 200 za osnutak zaklade s takovom obvezom premalena, društveni upravni odbor ipak je tu zakladu prihvatio, jer ju je osnovao naš hrvatski seljak. No prihvatio ju je uz uvjet, da će njezinu posvetnu svrhu počevši od g. 1918. provadjati vake godine dalje sve dotle, dok to visina kamata zakladne glavnice bude dozvoljavala, a ako ne bi bilo toliko kamata, učinilo bi se to svake druge godine.

Za svotu od K 200 kupljene su dvije obveznice 6% državnog rentovnog zajma po K 100, koje sada sačinjavaju glavnicu ove manje zaklade.

4. Veleč. g. Karlo Zabavnik, poč. prisjednik nadbiskupskog duhovnog stola i župnik u Vidovcu kod Varaždina, poslao je upravnom odboru svetojeronimskog društva svotu od K 120, što mu ju je bivši njegov župljanin Josip Kolačko predao za društvo sv. Jeronima u svrhu, »da dodju dobre knjige sve više medju puk župe Vidovec«.

Glede načina, kako da se ta inače vrlo plemenita i lijepa svrha provede, upravni je odbor napokon izuzetno pristao na to, da se tom svotom osnuje manja zaklada. Iz kamatnog prihoda njezina slat će se svake godine župniku u Vidovcu godišnja društvena izdanja za tri godišnjaka, da njima po svojoj uvidjavnosti nadari školsku djecu, koja dobro napreduju u vjeronauku.

Za tu svotu kupljena je jedna obveznica 6% ratnog zajma vrhu K 100, koja sada sačinjava glavnicu ove manje zaklade. Prema visini kamata, koje će zakladna glavnica godimice odbacivati, provadjat će se svrha ove zaklade.

Sijači i žeteoci.

II.

Javili smo one vrle revnike i prijatelje pučke prosvjete, koji ne samo kao povjerenici, nego i kao njihovi pomagači uspješno djeluju u narodu, te sabiru članove. Napominjemo još nekoje kao drugu seriju:

Leonardo Žunić, kapelan iz Crkvene sakuplja osobno članove od kue do kuće, te nimalo ne mari za prigovore, nego ustrajno nagovara ljude, da budu što članovi III. reda, što pako godišnjaci.

Blaž Petrović, župnik u Sv. Jakovu Šiljevici nije imao u svojoj župici ni jednoga člana, ali nagovorom i preporukom skuplja i sabere u prvimah 23

(članovi III. reda), te tako koristi svome puku u prosvjetnom pogledu.

Fra Andrija Rajković preselio u Podacu, gdje ima jedva 200 duša, pa šalje odanle 430 K. za članove. Želi, da svaka kuća mora imati po 1 člana.

Josip Nežić, dekan i župnik u Bosiljevu upisuje u istin mah 19 čl. III. r. i naručuje gčl. (godišnjaka, dvokrunaša) 60. Za onaj siromašni kraj vrlo lijep napredak!

Josip Poslek, župnik u Lipi (kod Generalskog stola) nije također imao povjerništvo, ni članova, ali pod konac 1917. primilo je društvo od njega 284 K. za članove — i tako svojoj župici osigurava temelj za pučku obrazovanost putem svetojeronimskih knjiga.

Nikola Vukčević, župnik šiišnački zborom i tvorom uporno radi, da se svetojeronimska knjiga širi u područnom mu narodu. Na koroni u Farkaševcu sabraše gg. učesnici — na predlog Vukčevićev — novaca za šestero siromašne djece, te ih začlaniše.

Ivan pl. Vučetić, župnik iz Podr. Moslavine sabire marljivo doživotne članove, pa i godišnjake, te mu je puno stalo, kako bi svaki njegov župljanin okoristio se svetojeronimskom knjigom.

Dimitrije Vac, profesor u Pazinu, primio se ozbiljnom nakanom, da upozna mlake i nehajnike svoje okoline sa knjigama našega društva, pa obzirom na teške prilike začlanio ih je sedmoricu i raspačao 40 godišnjaka, dočim

župnik **Stjepan Kropek** u St. Pazinu u svojoj točnosti pazi oštro i strogo, da poveča broj svojih članova i da svaki svoje u redu dobiva, što odaje urednost, spojenu sa revnošću.

Ante Švarić, župnik odranski, odmjereno i stalno povećaje broj svojih članova, te zna upotrijebiti zgodnu prigodu, u kojoj će izbiti komu iz džepa po koju svoticu, da upiše po kojega člana, po kojega siromašnoga, ali dobroga đačića svoje župe.

Markov Matija, kapelan u Gjurgjevcu, puno želi, da mu se knjige što prije pošalju (sakupio je krasan broj godišnjaka), da može narodu činom posvjedočiti, kako njegov nagovor za pretplatu na knjige, ne ište velike novce, nego baš naprotiv neznatne svote. Šteta, da nijesmo mogli poslati knjige, onako, kako bi i sami željeli.

Fran Cesarec, župnik u Belcu, sakupio 16 članova III. reda i 50 godišnjaka u kratko vrijeme, te je nade, da će i dalje uspješno djelovati.

Stjepan Kolander u Kapeli s veseljem sakuplja članove i povećaje tako broj njihov u svojoj župi, samo iz ljubavi, da narod prigrli pravu kršćansku knjigu.

Aurel Jambrečak, župnik u Moravču, kadar je u jedan mah da sakupi 24 člana III. reda i 100 godišnjaka, te i dalje neprestaje povećavati broj članova svoje župe, u kojoj nastava siromašni narod.

Matej Gaži, župnik u Vel. Bukovcu, osobiti je prijatelj pučke, svetojeronimske knjige, jer je uvjeren, da mu ona puno pomaže u duhovnoj pastvi. Dobra knjiga odvraća na zlo nagnutoga u mnogo slučajeva; duša mu, podučena dobrim štivom, zadobije blaži, umjereniji i ljepši način o shvaćanju dobra prema zlu i obratno. Zato upisuje lijep broj članova III. reda i naručuje krasan broj godišnjaka.

Mate Pavić, župnik Ivankova, svaki tjedan smogne po kojega člana i veseli se u svojem krasnom uspjehu. Bog ga poživio!

Stjepan Kovačić-Vrbančić, kapelan u Ravnu, brine se, da naraste broj članova i najsretniji bi bio, kad bi mogao mnogo njih sabrati, samo da narod čita i živi, kako ga uči dobra knjiga.

Stjepan Prezel, župnik žakanjski, ima čitavu knjižaru, pa je milota gledati, kako prije i poslije sv. mise i blagoslova dijeli narodu razne »Glasnike«, molitvenike, nabožne sličice, — a dakako u obilnoj mjeri i svetojeronimske knjige. Narod je siromašan, ali poučljiv i rado sluša svoga duhovnog pastira, kad mu pruža u ruke dobro štivo.

Dragan Žigman, ravn. učitelj iz Strizivojne, velikim marom se brine, da protura što više svetojeronimskih knjiga među svoj narod, a kupio bi, kad bi mogao dobiti (ne ima ih) barem 100 komada »Iskre hrv. rodoljublja«, da ih raspača svome puku.

Ferdo Fröhlich, kapelan u Feričancima, i

Ferdo Fröhlich, ravn. učitelj u Bizovcu, ne znamo, da li su u krvnom rodu, ali ako nijesu, imadu ipak lijepu zajedničku značajku, da nastoje narod svoj upoznati sa sadržajem svetojeronimskih knjiga. Znadu oni odviše dobro, da je svetojeronimska knjiga zajedno i narodna knjiga, koja naš hrvatski puk diže u prosvjetnom pogledu.

Mate Milošević, župnik iz Baške, u jedan mah (15. II. 1917.) začlanjuje **113** članova III. reda i 69 godišnjaka, te i dalje revnuje, samo u nadi, da se lijepa poučnozabavna knjiga, kakova je svetojeronimska, udomi u njegovoj dragoj župi.

Gabrijel Janković, župnik u Jalžabetu, svake godine stalno povećava broj svojih članova, pa je i ove godine plodan.

Ivan Žiganto iz Mošćenice nalik je na ostale revnike i ne može zaboraviti, da

svakom zgodom traži svedj nove i nove članove.

Lovro Lenac, župnik u Turkama, maran je i plodan, te i on dosta gusto šalje članarinu za nove članove — neumorno i rado.

Mirko Messner, kapelan u Star. Petrovom selu, sabire sa osobitom ljubavlju članove, te bi ih valjda i više — makar da je priličan broj — kad bismo mu mogli poslati knjiga na vrijeme.

Juraj Kolb, župnik u Orahovici, odlikovao se je osobito pretprošle, a i prošle godine, te u listu, u kojem začlanjuje dalnjih **80** članova III. reda, navađa lojalno, da to nije toliko njegova zasluga, koliko njegovog vrlog i marnog **kapelana Franje Pipinića,** pa to ovdje rado ističemo, jer je to lijep pojav, da principal rado priznaje zasluge svoga čestitoga duhov. pomoćnika.

Dragan Delić, župnik iz Štivice, upro je u g. 1916., a tako i 1917. godini, te je znatno povećao broj članova svojega povjereništva.

Kutjevački župni ured (župnik Lesni), također spada među one slavonske revnike, koji znadu obilje svojih župljana svraćati i na korisnu stazu, da primaju i čitaju naše knjige, te da se s veseljem upisuju kao članovi.

Josip Valjak, župnik u Dubovcu, začlanjuje lijepi broj novih doživotnih članova, a novi višak od 2 K za svakoga nadoplaćuje sam. Hvalevrijedno!

Tomislav Štefanec, župnik biškupečki, kao dobar pastir svoga stada radi tiho, ali sigurno, te naručuje znatan broj godišnjaka i upisuje dosta članova.

Ne zaostaje svake godine ni **Ivan Flego,** župnik u Buzetu, koji neprestano i često smogne po kojega člana, te s veseljem šalje, samo da ima više članova, a ovi opet više koristi od svoje članarine.

Josip Žuvić, učitelj iz Luke (Dalmacija), nagovori ih 15-storicu, da se začlane i tako hoće ne samo putem škol. djelovanja, nego i putem svetojeronim. knjiga, da širi narodnu prosvjetu.

Ladislav Charvat, kanonik i župnik u Petrijevcima, šalje novce za 50 članova (školske djece) iz svoje župe, koje začlanjuje preuzv. g. **grof Gustav Normann-Ehrenfelški,** tajni savjetnik, te koji povrh članarine — čisto prema pravilima — šalje i odmah i višak od 2 krune za knjige. Plemenitomu grofu i vrlomu kanoniku, koji ga upoozruje na dobro djelo, svaka čast i hvala!

Iz otpravništva.

Sa svih strana dolaze na otpravničtvo, na upravu i na samo društvo, pa i na pojedine članove upravnoga odbora mnoge pritužbe, da knjiga nijesu primili.

Objavljujemo — i molimo uvažiti — da su knjige poslane svim povjerenicima. koji dobivaju u omotima, ali budući da pošta ne će da odgovara za dostavu, ne može ni društvo namirivati na putovanju nestale knjige i omote, jer je toga 1. znatan broj, 2. knjige su raspoređane kamo i koliko ih ide, a 3. ostatak se čuva za plaćene već godišnjake (dvokrunaše). — I tako društvo ne raspolaže s toliko knjiga, da bi moglo namaknuti tuđom nepažnjom prouzročeni manjak.

Još četvrtinu knjiga imademo poslati, a to su za one povjerenike, koji imadu veći broj članova, te su kraj željeznice. Dosada smo ove pošiljke najprije poslali u svijet, ali ove godine se neprestano obećaje i opet odgađa otvorenje prometa željeznicama poradi ratnih, nevremenskih i drugih neprilika.

Tako smo se morali ograničiti samo na poštanski promet, dočim je u knjigovežnici na uvezu knjiga za 9000 članova, (zaostalo uslijed štrajka). To je također razlog, da ne možemo zadovoljiti tolikim i baš revnim našim prijateljima i povjerenicima. Molimo za dobrohotnu strpljivost!

U interesu je samoga društva, da se knjiga riješi što prije, i nitko ih tako rado ne očekuje, kako društvo želi, da ih pošalje što je prije moguće.

Tisak „Nadbiskupske tiskare“ u Zagrebu.

Za napredak hrvatskog naroda.

1. **Podsjećamo**
na dozvolu Preč. nadb. duhovnog stola, kojom se dozvoljava iz crkvene blagajne upisati jednoga ili dva doživotna člana, pa
molimo,
da se p. n. gg. župnici posluže ovom dozvolom.

2. **Upozorujemo**
na lijep običaj, što je nastao u nekim općinama i seljačkim udrugama: da svake godine odrede stanovitu svotu za upisivanje naših doživotnih članova, pa i opet
molimo,
da se u taj rodoljubni primjer ugledaju i druge općine te seljačke udruge.

3. Isto se tako sve više širi lijep i koristan običaj: da se kod različitih vanrednijih zgoda (kod krstitaka, potvrde, vjenčanja, smrti), pa kod različitih svečanosti, (kao što su godišnjice) položi svota ili sakuplja za naše društvo u korist pučke knjige. **Podsjećamo i upozorujemo na to, te molimo,** da se i u buduće ovako **svijesno** u svakoj prigodi misli na narod.

4. Nadalje **imućnici i mogućnici,** što vas je Gospod Bog nešto obilnije obdario, plemenitom namjerom i u napredak, **molimo,** polažite jedan dijelak za naše društvo, za izgradnju zajedničke nam ljepše budućnosti.